

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему «Економічні наслідки вступу до ЄС для Литовської Республіки»

Виконала: здобувачка групи ЕМ 22–13м

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Ремшу В.Ю.

Керівник: к.політ.н., доцент Щолокова Г.В.

АНОТАЦІЯ

Ремизу В.Ю. Економічні наслідки вступу до ЄС для Литовської Республіки. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Об'єкт дослідження – економічний вимір процесу європейської інтеграції.

Предмет дослідження – вплив вступу Литви до ЄС на її економічний розвиток.

Метою кваліфікаційної роботи є проведення комплексного аналізу економічних наслідків вступу Литви до ЄС.

Методи дослідження. Загальнонаукові методи (аналіз та синтез, дедукція та індукція, класифікація, компаративний метод); графічний метод; статистичний метод.

Практична значущість роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані для інформування зацікавлених сторін щодо конкретних економічних переваг членства держави в ЄС (на прикладі Литовської Республіки), що сприятиме плануванню та прийняттю рішень для довгострокового і сталого економічного зростання в умовах подальшої європейської інтеграції.

Результати роботи. Виявлено, що вступ Литви до ЄС мав позитивний вплив на економічний розвиток країни. Проаналізовано процес економічної трансформації Литовської Республіки після вступу до Європейського Союзу. Визначено основні соціально-економічні наслідки вступу Литви до Європейського Союзу. Шляхом проведення аналізу можливих сценаріїв та визначення потенційних ризиків досліджено основні перспективи подальшого економічного розвитку Литовської Республіки як держави-члена ЄС. Розроблено рекомендації для інтенсифікації подальшого розвитку торговельно-економічних відносин України та Литовської Республіки в умовах європейської інтеграції.

Одержані результати можуть бути використані під час викладання дисциплін за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини».

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота викладена на 91 сторінці, містить 7 таблиць, 26 рисунків. Список використаних джерел містить 65 найменування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ: ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ, ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ, КРАЇНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ, ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ.

ANNOTATION

Remshu V.Yu. Economic consequences of EU accession for the Republic of Lithuania. The qualification work to obtain the second (master's) level of higher education in the specialty 292 "International Economic Relations". – University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The object of the research is the economic dimension of the European integration process.

The subject of the research is the impact of Lithuania's accession to the EU on its economic development.

The aim of the qualification work is to conduct a comprehensive analysis of the economic consequences of Lithuania's accession to the EU.

Research methods. General scientific methods (analysis and synthesis, deduction and induction, classification, comparative method); graphical method; statistical method.

The practical significance of the work is that its results can be used to inform stakeholders about the specific economic benefits of EU membership (on the example of the Republic of Lithuania), which will facilitate planning and decision-making for long-term and sustainable economic growth in the context of further European integration.

Results of the work. It is found that Lithuania's accession to the EU had a positive impact on the country's economic development. The process of economic transformation of the Republic of Lithuania after its accession to the European Union is analyzed. The main socio-economic consequences of Lithuania's accession to the European Union are determined. By analysing possible scenarios and identifying potential risks, the main prospects for further economic development of the Republic of Lithuania as an EU member state are investigated. Recommendations for intensification of further development of trade and economic relations between Ukraine and the Republic of Lithuania in the context of European integration are developed.

The obtained results can be used in teaching courses in the specialty "International Economic Relations".

The qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of references. The work is presented on 91 pages, contains 7 tables, 26 figures. The list of references includes 65 items.

KEYWORDS ON THE TOPIC OF THE QUALIFICATION WORK: ECONOMIC INTEGRATION, ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA, COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION, PROSPECTS AND POTENTIAL RISKS, FOREIGN DIRECT INVESTMENT.

ЗМІСТ

| | |
|--|----|
| ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ..... | 5 |
| ВСТУП..... | 6 |
| РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ..... | 9 |
| 1.1. Теорії регіональної економічної інтеграції..... | 9 |
| 1.2. Економічні переваги європейської інтеграції держави..... | 17 |
| 1.3. Економічні ризики членства держави в ЄС | 26 |
| ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1..... | 33 |
| РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ПІСЛЯ ВСТУПУ ДО ЄС..... | 35 |
| 2.1. Макроекономічні показники та тенденції розвитку економіки Литовської Республіки після вступу до ЄС..... | 35 |
| 2.2. Економічна трансформація Литовської Республіки після набуття членства в ЄС: секторальний аналіз..... | 43 |
| 2.3. Соціально-економічні наслідки вступу Литовської Республіки до ЄС | 52 |
| ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2..... | 60 |
| РОЗДІЛ 3. ПОДАЛЬШИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЯК ДЕРЖАВИ-ЧЛЕНА ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ..... | 62 |
| 3.1. Сценарії подальшого економічного розвитку Литовської Республіки як держави-члена ЄС..... | 62 |
| 3.2. Потенційні ризики для економіки Литовської Республіки в умовах подальшого розвитку європейської інтеграції та рекомендації щодо їх мінімізації..... | 67 |
| 3.3. Розвиток торговельно-економічних відносин України та Литовської Республіки в умовах європейської інтеграції: розробка рекомендацій..... | 73 |
| ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3..... | 83 |
| ВИСНОВКИ..... | 84 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... | 87 |

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

Дол. – долари США

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку

ЄС – Європейський Союз

ЗВТ – Зона вільної торгівлі

ЗПТ – Зона преференційної торгівлі

млн – мільйони

млрд – мільярди

МПП – міжнародний поділ праці

МВФ – Міжнародний валютний фонд

ОБСЄ – Організація з співробітництва і безпеки в Європі

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ІІІ – прямі іноземні інвестиції

США – Сполучені Штати Америки

ТТП – Транстихоокеанське партнерство

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день дослідження економічних наслідків вступу до ЄС для Литовської Республіки має актуальний характер, зважаючи на те, що досвід країн, які вже є членами ЄС, є важливим для держав, які наразі перебувають на цьому шляху. Йдеться, зокрема, про Україну. Відповідно, це дослідження набуває особливого значення в контексті триваючих дебатів щодо ефективності та переваг членства в ЄС. Аналіз економічних наслідків дає уявлення про те, чи призвела інтеграція до ЄС до стійкого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та покращення рівня життя громадян Литви. Він також дозволяє всебічно оцінити виклики і можливості, що виникли в період після вступу до ЄС.

Вивченням питань за тематикою, що аналізується у кваліфікаційній роботі, займалися такі вчені, як Б. Балласа, Д. Жуховська, Маріадосс Б. Дж. тощо.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є проведення комплексного аналізу економічних наслідків вступу Литви до ЄС.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- визначити зміст ключових теорій регіональної економічної інтеграції;
- дослідити економічні переваги європейської інтеграції держави;
- встановити економічні ризики членства держави в ЄС;
- проаналізувати макроекономічні показники та тенденції розвитку економіки Литовської Республіки після вступу в ЄС;
- дослідити економічну трансформацію Литовської Республіки після набуття членства в ЄС;
- встановити основні соціально-економічні наслідки вступу Литовської Республіки до ЄС;

- визначити сценарії подальшого економічного розвитку Литовської Республіки як держави-члена ЄС;
- проаналізувати потенційні ризики для економіки Литовської Республіки в умовах подальшого розвитку європейської інтеграції та розробити рекомендації щодо їх мінімізації;
- проаналізувати розвиток торговельно-економічних відносин України та Литовської Республіки в умовах європейської інтеграції та розробити рекомендації щодо її інтенсифікації.

Об'єкт дослідження – економічний вимір процесу європейської інтеграції.

Предмет дослідження – вплив вступу Литви до ЄС на її економічний розвиток.

Методи дослідження: загальнонаукові методи (аналіз та синтез, дедукція та індукція, класифікація, компаративний метод); графічний метод; статистичний метод.

Інформаційна база дослідження. Проаналізовано дані наведені на офіційних джерелах, тобто на сайтах таких установ, як Світовий Банк, ЮНКТАД, Національний Банк Литви, Державний сайт статистики Литви, також були використані дані, представлені на сайтах НБУ та Державної служби статистики України.

Практична значущість роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані для інформування зацікавлених сторін щодо конкретних економічних переваг членства держави в ЄС (на прикладі Литовської Республіки), що сприятиме плануванню та прийняттю рішень для довгострокового і сталого економічного зростання в умовах подальшої європейської інтеграції.

Наукова новизна роботи. Виявлено, що вступ Литви до ЄС мав позитивний вплив на економічний розвиток країни. Проаналізовано процес економічної трансформації Литовської Республіки після вступу до Європейського Союзу. Визначено основні соціально-економічні наслідки

вступу Литви до Європейського Союзу. Шляхом проведення аналізу можливих сценаріїв та визначення потенційних ризиків досліджено основні перспективи подальшого економічного розвитку Литовської Республіки як держави-члена ЄС. Розроблено рекомендації для інтенсифікації подальшого розвитку торговельно-економічних відносин України та Литовської Республіки в умовах європейської інтеграції.

Апробація роботи. Робота пройшла апробацію на наступних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд»; Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові та соціально-технічні напрями еволюції цифрового суспільства»; II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах»; II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел з 65 найменувань. В першому розділі було вивчено теоретичні засади регіональної економічної інтеграції; у другому розділі проведено аналіз економічної інтеграції трансформації литовської республіки; в третьому розділі встановлено подальший економічний розвиток литовської республіки як держави-члена ЄС: перспективи та потенційні ризики. Зміст кваліфікаційної роботи викладено на 91 сторінці друкованого тексту, включаючи в себе 7 таблиць, 26 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1 Теорії регіональної економічної інтеграції

Сам по собі процес економічної інтеграції слід тлумачити як процес глобалізації господарського життя, конвергенцію, залучення економік країн. На сьогоднішній день економічна інтеграція може бути реалізована на мікрорівні та макрорівні [2].

Економічна інтеграція на мікрорівні – це корпоративна інтеграція, а саме інтеграція на рівні окремих компаній, які беруть участь у прямих господарських відносинах, також головна роль в таких зв'язках належить ТНК.

Економічна інтеграція на макрорівні представляє собою угоду між двома або більше країнами, що передбачає зменшення або ж повне усунення торговельних кордонів та координацію монетарної та фіскальної політики. Основною метою економічної інтеграції є мінімізація витрат як для споживачів, так і для виробників, а також збільшення обсягів торгівлі між країнами, які беруть участь в угоді [55].

Також економічну інтеграцію інколи називають регіональною інтеграцією, адже вона часто відбувається між сусідніми країнами.

До основних теорій економічної інтеграції входять такі, як теорія вільної торгівлі, тобто фрітредерства, неолібералізм, корпораціоналізм, структурізм, неокейнсіанство та дирижизм [40].

Теорія вільної торгівлі, або ж класичне фрітредерство. Найвідомішими представниками даної теорії були Адам Сміт, Давид Рікардо та Джон Стюарт Мілль. Основною ідеєю цієї теорії був класичний підхід країн до вигоди від спеціалізації виробництва та обміну товарами на основі МПП. Саме цей підхід є фундаментом для міжнародної економічної інтеграції, хоча існують й інші підходи [40].

Адам Сміт у своїй роботі «Багатство народів» акцентує увагу на тому, що існує «концепція невидимої руки» і визнає правильність того, що країні мають спеціалізуватись на виробництві товарів, в яких вони мають певну перогативу [40].

Давід Рікардо у роботі «Принцип політичної економії та оподаткування» вів мову про теорію порівняльних переваг. За його ідеєю, навіть якщо країна є менш ефективною у виробництві товарів, вона в будь-якому випадку може мати перевагу від спеціалізації та експорту товарів, в яких вона має пріоритетність [40].

Щодо Джона Стюарта Міля, то його найвидатнішою роботою є «Принципи політичної економії». До основних переваг даного науковця слід віднести розширення ідей Рікардо, а також він виокремив та зробив акцент на ролі взаємного попиту в міжнародному торговельному господарстві. Його основним задумом є ствердження про те, що торгівлю варто розглядати з точки зору обміну товарами, який базується на попиті та пропозиції [40].

До основних ідей теоретиків даної теорії є наголошення на вигоді спеціалізації та МПП. Країни повинні зосередитись на виробництві товарів, в яких вони мають пріоритетність [40].

Фундамент для лібералізації світової торгівлі заклала традиційна теорія вільної торгівлі. Розуміння її постулатів необхідне для того, щоб оцінити переваги економічної інтеграції та глобалізації. Класична теорія вільної торгівлі все ще залишається основою міжнародної торгівлі та економіки, навіть незважаючи на те, що новітні теорії, такі як неокласична та нова теорія торгівлі, ґрунтуються на цих концепціях [40].

Наступною теорією стає «неолібералізм». Повна інтеграція за визначенням найвидатніших представників – Моріса Алле та Вільгельма Рішке, є створення єдиного багатонаціонального ринку, який базується на вільних ринкових силах і спонтанних ринкових відносинах, незалежно від державної економічної політики та існуючої внутрішньої і міжнародної правової бази. Вони стверджують, що такі негативні явища, як інфляція,

торговельний дисбаланс і порушення платежів, спричинені діями урядів у сфері міжнародних економічних відносин [40].

Капіталізм вільного ринку сильно підкреслюється неолібералізмом. Він стверджує, що якщо дозволити ринкам функціонувати з мінімальним втручанням з боку держави, це сприятиме більш ефективному розподілу ресурсів та економічному зростанню і дозволяє уникнути неефективності, спричиненої бюрократичним контролем. Також представники зазвичай підтримують приватизацію державних підприємств на тій підставі, що приватна власність сприяє підвищенню ефективності та конкурентоспроможності. Ідея неолібералізму полягає в тому, що люди можуть слідувати власним інтересам і заробляти гроші в суспільстві, де менше втручання з боку держави. Індивідуальні свободи і права високо цінуються [40].

Важливо враховувати, те що є певні недоліки в даній теорії. Неоліберальна політика зазнала критики через те, що її сприймають як таку, що сприяє заможним верствам населення та збільшує нерівність у доходах.

Критики стверджують, що надмірна дерегуляція може призвести до фінансової нестабільності та криз, про що свідчать події на кшталт світової фінансової кризи 2008 року [40].

Неоліберальна політика, на думку її противників, може погіршити соціальну нерівність та ігнорувати соціальні проблеми.

Прихильники структуралізму, зокрема шведський економіст Гуннар Мюрдаль, виступали проти ідеї повної лібералізації руху капіталу, робочої сили та товарів у межах інтегрованого простору. Вони вважали, що вільне функціонування ринкового механізму може призвести до певних дисбалансів у розміщенні та зростанні виробництва, а також до зростання нерівності в доходах. З їхньої точки зору, економічна інтеграція є значним процесом, який передбачає структурну зміну економік країн, що інтегруються, створюючи більш ідеалізоване інтегроване середовище. Полосами інтеграційного

розвитку вони вважають великі корпорації, промислові компанії та цілі галузі [40].

Ідея повної лібералізації потоків праці, капіталу та товарів у межах інтегрованого простору була зустрінута структуралістами скептично. Вони стверджували, що неконтрольовані ринкові процеси можуть спричинити дисбаланси та поглибити вже існуючі диспропорції [40].

Структуралісти вбачали економічну інтеграцію, як складний процес, який передбачає зміни в економіці країн, що інтегруються, на структурному рівні. Вони підкреслюють, що для досягнення збалансованого розвитку необхідно звернути увагу на економічні структури, що лежать в основі інтеграції. Також вони визнавали ключовими гравцями в інтеграційних процесах великий бізнес, промислові конгломерати та цілі галузі. Вони вважали, що ці організації відіграють вирішальну роль у визначенні того, як відбуватиметься інтеграція і як вона вплине на економічні результати [40].

Ця теорія стверджує, що економічна інтеграція створює якісно інший інтегрований простір, який є аналогом більш ідеалізованого економічного організму. Це означає, що синергія і складності, які виникають у процесі інтеграції, роблять інтегроване утворення чимось більшим, ніж сума його частин. Усвідомлюючи, що нерівність доходів може погіршитися, представники даної теорії просували закони, які активно боролися з соціальною та економічною нерівністю. Вони вважали, що для заохочення більш інклюзивного та справедливого розвитку необхідно зосередитися на структурних змінах [40].

Комплексний підхід до розвитку заохочується структуралізмом, який наголошує на зв'язках між інституційними, соціальними та економічними елементами. Політика має бути спрямована на вирішення більш значущих структурних проблем, а не лише на лібералізацію ринку [40].

Проте противники даної теорії стверджують, що через те, що структуралістський підхід вимагає масштабних і часто заплутаних політичних втручань, його може бути важко реалізувати на практиці. Також

стверджується те, що в нинішню епоху посиленої глобалізації більш інтервенціоністський і структуралістський підхід до економічного розвитку є неефективним [40].

Неокейнсіанські ідеї набули популярності в 1970-х роках, коли американський економіст Річард Купер та інші дотримувалися думки, що головним викликом, який стоїть перед міжнародним економічним співробітництвом, є збереження найбільшого обсягу свободи для кожної нації з одночасним захистом багатьох переваг широкої співпраці. Неокейнсіанці запропонували дві можливості для зростання міжнародної інтеграції: перша – інтеграція з додатковою втратою національної автономії, але вимагає координації економічних цілей і політики; друга – інтеграція за умови збереження найбільшої національної автономії [40].

Представники цієї теорії виступали за найкращу можливу комбінацію, оскільки розуміли, наскільки важко буде реалізувати будь-який з варіантів у чистому вигляді. Для того, щоб досягти балансу між глобальною співпрацею та національною автономією, потрібно, щоб сторони, які інтегруються, гармонізували свою внутрішню та зовнішню економічну політику. Ця гармонізація спрямована на досягнення спільних економічних цілей, але з повагою до різних національних обставин та пріоритетів країн, що інтегруються. Така перспектива визнавала важливість збереження значного ступеня національної автономії в рамках інтеграційного процесу. Вважалося, що це має вирішальне значення для того, щоб дозволити країнам проводити політику, яка відповідає їхнім унікальним економічним умовам [40].

Рух дирижизму є одним з різновидів неокейнсіанської течії. Його прихильники не погоджуються з тим, що ринковий механізм відіграє ключову роль в інтеграційних процесах, і стверджують, що створення та функціонування глобальних економічних структур може бути досягнуто шляхом розробки спільної економічної політики між країнами, що інтегруються, гармонізації соціальних законів та стратегічної координації кредитної політики. Економіст Ян Тінберген є голландським представником

цієї школи. Теорія виступає проти центральної ролі ринкового механізму в інтеграційних процесах, що відрізняє його від неоліберальних поглядів. Скоріше навпаки, він сприяє більш активному державному плануванню та втручанню з метою спрямування економічного розвитку. Сильний і добре скоординований підхід на чолі з урядом, якого дотримуються прихильники дирижизму, має важливе значення для створення та успішного функціонування міжнародних економічних структур. Деякі з цих структур можуть бути організаціями та системами, покликаними сприяти координації зусиль та співпраці між інтегрованими економіками [40].

В цілому коли країни домовляються про інтеграцію, то торговельні бар'єри зникають, а економічна та політична координація починають зростати.

Фахівці даної галузі виокремлюють 7 етапів процесу економічної інтеграції – зона преференції торгівлі, зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз, економічний та валютний союз, повна економічна інтеграція [40].

ЗПТ. Яскравим прикладом даного етапу є ТТП. На цьому прикладі показано, що зони, які є учасником такого типу угод отримують нижчі ціни на деякі групи товарів. Певні типи ЗПТ можуть вплинути на створення торгівлі, де високовартісне внутрішнє виробництво буде замінено на дешевий імпорт від країн-учасниць угоди. Також може відбуватись перенаправлення торгівлі, адже процес торгівлі буде переміщений від більш ефективного постачальника за межами Угоди про вільну торгівлю до менш ефективного постачальника в межах цієї ж угоди [40].

ЗВТ. В цьому випадку як приклад слід назвати НАФТА. Варто відзначити те, що Нова торговельна угода між Сполученими Штатами Америки, Мексикою та Канадою є результатом перегляду та оновлення Північноамериканської угоди про вільну торгівлю, або НАФТА. Угода між США, Мексикою та Канадою – USMCA – так називається нова угода. Були оновлені та змінені такі аспекти, як трудове законодавство, захист інтелектуальної власності, правила походження товарів та інші аспекти

торгівлі між цими країнами. Угода була завершена у 2018 році і набуває чинності 1 липня 2020 року. При цій угоді країни-учасниці домовляються між собою щодо усунення тарифів, але при цьому зберігають свої умови, стосовно зовнішніх тарифів на імпорт з країн, які не є учасниками угоди. Через велику кількість типів зовнішніх тарифів, у складі ЗВТ частіше за все розробляються ретельно визначені «правила походження». Дані правила є запобіжним заходом при ввезенні до країни-учасниці ЗВТ з найнижчим тарифом, а потім перенаправленню їх до країни з вищими тарифами [40].

Митний союз ЄС. В даному прикладі помітно те, що група країн домовилась про усунення митних тарифів між собою та встановлює спільний зовнішній тариф на імпорт з інших країн, які не є членами угоди і в результаті їх рівень життя підвищується. Хоча й митний союз допомагає уникнути проблеми щодо розробки складних правил походження товарів, але він створює нову проблему щодо координації політики [40].

Єдиний ринок, яскравим прикладом якого є Єдиний європейський ринок. Дана угода надає право на вільну торгівлю товарами та послугами, а також спільні зовнішні тарифи для країн-членів та дає можливість вільно переміщати засоби виробництва між цими країнами. Угода про єдиний ринок ЄС (включаючи деякі обмеження) та Норвегією, Ісландією, Швейцарією та Ліхтенштейном дає гарантію на вільне переміщення товарів, послуг, сили та капіталу, але, наприклад, Туреччина має доступ лише до вільного переміщення лише товарів. Через те, що спільний ринок збільшує конкуренцію та спеціалізацію, таким чином покращується розподіл ресурсів між країнами-учасниками. Але такий тип угоди має і негативні наслідки, що добре помітно було на прикладі Brexit Великої Британії. Під час даного процесу було яскраво виражена втрата національної ідентичності, яка стимулювала «повернення контролю» над власними кордонами [40].

Економічний Союз. Такий тип сумісного ринку додає деякі фінансові зобов'язки, тобто ЄС має бажання підтримати фермерів, які займаються постачанням критично важливого типу товару (мова йде про продовольство),

проте мають і свої унікальні економічні проблеми. Сама ж угода стає опорою, яка намагається підтримати фермерів за допомогою прямих виплат доходу та ринкових інтервенцій, а також задовольняють специфічні потреби сільської місцевості [40].

Економічний та валютний союз, яскравим прикладом якого є Єврозона або ж Європейський валютний союз. Такий тип угоди країни-учасниці використовують на своїх територіях спільну валюту та центральний монетарний орган задля визначення монетарної політики. Сприяє вільному пересуванню товару, послуг, робочої сили та капіталу. Звертаючи уваги на наслідки світової кризи помітно, що така угода має деякі обмеження, а саме похибку в економічній політиці, та відсутню гнучкості, через використання спільної валюти, що має фіксований обмінний курс та загальною відсотковою ставкою в регіоні, яка має економічні відмінності [40].

Повна економічна інтеграція. Найвідомішим прикладом є ЄС. ЄС є яскравим прикладом повної економічної інтеграції, яка передбачає створення єдиної економічної системи між країнами-членами, що включає інтегровані ринки, закони та політику.

Отже, розгляд різних теорій регіональної економічної інтеграції проливає світло на різноманітні перспективи та підходи до сприяння економічному співробітництву та взаємодії між країнами. Розглянуті теорії, а саме теорія вільної торгівлі, неолібералізм, корпоративізм, структуралізм, неокейнсіанство та дирижизм, пропонують чіткі рамки для розуміння переваг, викликів та наслідків регіональної економічної інтеграції. Розуміння цих теорій є важливим як для політиків, так і для науковців, оскільки вони орієнтуються в складному середовищі регіональної економічної інтеграції. Вибір теорії часто відображає унікальні обставини, цілі та пріоритети країн, що беруть участь в інтеграційних процесах. Критично оцінюючи та застосовуючи ці теорії, зацікавлені сторони можуть приймати обґрунтовані рішення, які сприятимуть сталому економічному зростанню, спільному процвітанню та підвищенню рівня життя в інтегрованих регіонах.

1.2 Економічні переваги європейської інтеграції держави

ЄС – політична та економічна організація, що складається з 27 країн-членів. В обмін на членство в найбільшій у світі зоні вільної торгівлі на політичному, діловому, економічному та валютному рівнях ці країни поступилися частиною свого суверенітету. Через цю втрату суверенітету значна частина бізнес-операцій, економічної політики та торгівлі в межах ЄС тепер регулюється законами та правилами, встановленими ЄС (через Комісію, Парламент та Раду Міністрів) [16].

Основними економічними перевагами вступу до ЄС є: розширення доступу до єдиного ринку; збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій; макроекономічна стабільність; фінансування досліджень та інновацій; розвиток інфраструктури; фінансування соціального та регіонального розвитку; гармонізація законодавства; покращення захисту прав споживачів; переваги Митного союзу [16].

Усі країни-члени ЄС, а також чотири країни, що не входять до Європейської асоціації вільної торгівлі, об'єдналися, щоб сформувати Єдиний європейський ринок шляхом укладення торговельних угод [16].

Єдиний ринок створив єдиний ринок, який функціонує незалежно від прикордонного контролю і тарифів, які зазвичай накладаються на міжнародну торгівлю. Єдиний ринок (також відомий як блок) дозволяє необмежений рух капіталу, людей, товарів і послуг по всьому регіону [16].

З моменту заснування Європейського Співтовариства (колишня назва ЄС) єдиний ринок розвивався і продовжує вдосконалюватися. В результаті посилення конкуренції, більшої економії від масштабу та легшого доступу до ресурсів, підприємства, що працюють на єдиному ринку, можуть вільно торгувати з усіма іншими країнами, що входять до нього. Вони також можуть підвищувати продуктивність і конкурувати на глобальному рівні [16].

До ключових характеристик єдиного ринку слід відносити такі, як:

- немає обмежень на торгівлю між країнами-членами. Не існує імпорتنих чи експортних квот, тобто обмежень на обсяг, вартість чи кількість імпорту;
- не існує імпорتنих чи експортних податків або тарифів на товари та послуги, якими обмінюються в межах єдиного ринку;
- обмін ресурсами між країнами на безоплатній основі. До таких ресурсів належать як праця, так і капітал;
- стандарти, єдині для всіх країн (товар, послуга або професійна сертифікація, які можуть вільно продаватися або використовуватися в будь-якій країні-члені ЄС, і які дійсні для використання в одній країні-члені ЄС);
- податок на товари, що імпортуються до ЄС, який є загальним.

Крім того, доступ до вільного ринку має низку переваг як для клієнтів, так і для персоналу, а також значний вплив на зміцнення та розвиток бізнесу (табл.1.1) [16].

Таблиця 1.1 – Переваги доступу до вільного єдиного ринку ЄС

| Переваги єдиного ринку для підприємств | Переваги єдиного ринку як для працівників, так і для споживачів |
|--|--|
| Більший попит є результатом доступу до більшого ринку. | Збільшення доходів у відповідь на зростання торгівлі та конкуренції. Зниження цін призводить до збільшення "реального доходу", а зростання економічної активності створює більше робочих місць. |
| Підвищення доступності ринку праці для роботодавців – потенційні працівники приїжджають з усіх країн-членів ЄС. | Збільшення вибору для споживачів. Всі виробники та постачальники послуг є доступними. |
| Дерегуляція ринків, спричинена законами про єдиний ринок, збільшила кількість шляхів виходу на ці ринки для конкуруючих підприємств. | Більші можливості для працевлаштування. Будь-який житель однієї з 28 країн-членів ЄС має право працювати деінде на континенті, якщо він володіє "ринковими навичками". Більше можливостей для працевлаштування. |

Продовження таблиці 1.1

| | |
|---|---|
| Майбутній попит може бути зумовлений зростанням добробуту в менш розвинених регіонах єдиного ринку. | Конкурентне законодавство ЄС сприяло зниженню цін і розширенню можливостей. |
| Зменшення витрат за рахунок посилення ефекту масштабу. Більші ринки призводять до більших масштабів виробництва, що знижує середню собівартість продукції. | |
| Відкриття ринків капіталу. Компанії в Європі отримують доступ до найбільших можливостей фінансування та залучення капіталу. | |

Джерело: складено автором за даними [16]

Проте Єдиний вільний ринок також має й недолік, які варто враховувати. Щоб приєднатися до Єдиного ринку, країна повинна поступитися частиною своїх повноважень з контролю за власним імпортом та експортом. Деякі з цих повноважень перебирає на себе бюрократичний апарат Єдиного ринку. Жодна країна не має права припинити продаж товарів, які прийняті в інших країнах-членах блоку. Крім того, країна не може обмежити імміграцію своїх громадян з інших країн-членів блоку. Яскравим прикладом є Брекзїт, адже одним із головних чинників рішення про офіційний вихід Великої Британії з Європейського Союзу на початку 2020 року було бажання відновити контроль над імміграцією [52; 53].

У 2022 році світовий обсяг ПІІ склав 1,2 трлн євро (рис. 1.1) і на 34% перевищив рівень 2020 року після потужного зростання після COVID-192. Водночас, порівняно з 2021 роком вони знизилися на -14,3% у річному обчисленні. У 2022 році 27 країн ЄС зробили свій внесок у це глобальне падіння, залучивши -140 млрд євро прямих іноземних інвестицій порівняно з +142 млрд євро, зафіксованими у 2021 році. Результат ЄС-27 насамперед зумовлений зниженням обсягу прямих іноземних інвестицій у Люксембурзі. Окрім ЄС-27 (- 199% порівняно з 2021 роком), скорочення потоків ПІІ у 2022 році також спостерігалось в інших важливих реципієнтах, таких як США (- 12%) та Китай (- 41%) [54].

У 2022 році глобальний обсяг прямих іноземних інвестицій сягнув 1,2 трлн євро (рис. 1.1), що на 34% більше, ніж у 2020 році, після потужного зростання після COVID-19. Однак порівняно з 2021 роком вони знизилися на -14,3% у річному обчисленні. З обсягом прямих іноземних інвестицій у розмірі -140 млрд євро у 2022 році порівняно з +142 млрд євро у 2021 році, ЄС-27 був однією з країн, які сприяли цьому загальному падінню. Зменшення притоку прямих іноземних інвестицій до Люксембургу є основною причиною такого результату для ЄС-27. Поряд з ЄС-27 (-199% порівняно з 2021 роком), інші значні реципієнти, такі як США (-12%) та Китай (-41%), також зазнали скорочення потоків ПІ у 2022 році [52; 53].

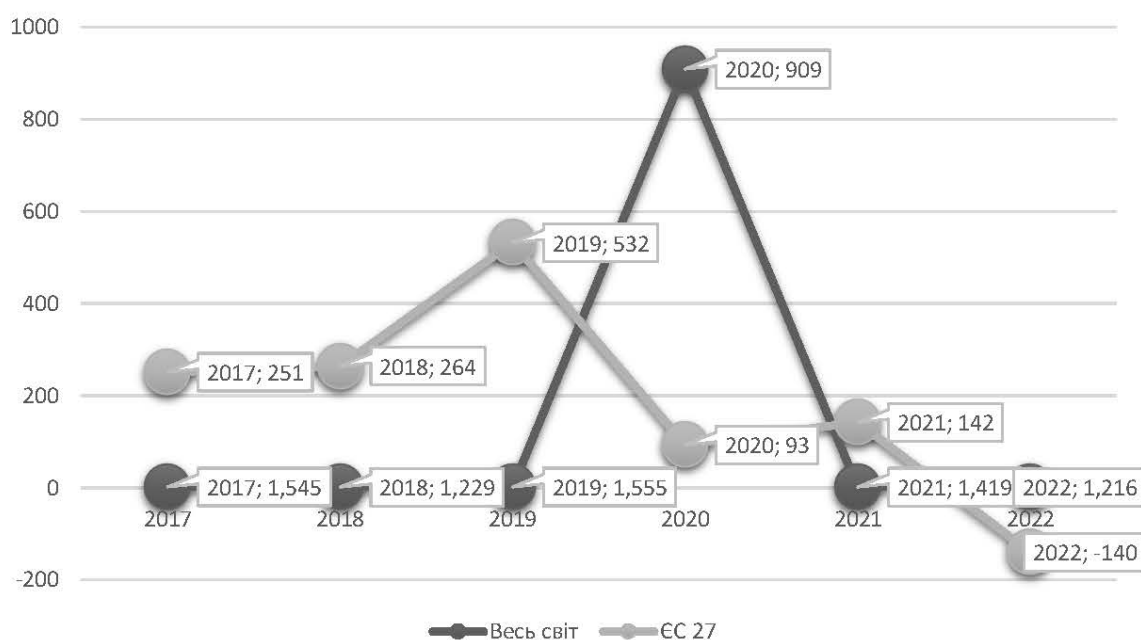


Рисунок 1.1 – Надходження ПІ у світі та ЄС-27, млрд дол.

Джерело: складено автором за даними [54]

З іншого боку, рис. 1.2 [7] демонструє тенденцію до зростання загального обсягу іноземних транзакцій в ЄС-27 у період з 2017 по 2022 рік. Протягом цього періоду в ЄС-27 відбувалося в середньому 2 200 іноземних придбань та 3 200 інвестицій у нові підприємства щороку, відповідно.

Тенденція до зростання свідчить про те, що держави-члени ЄС вітають міжнародні інвестиції [7; 11].

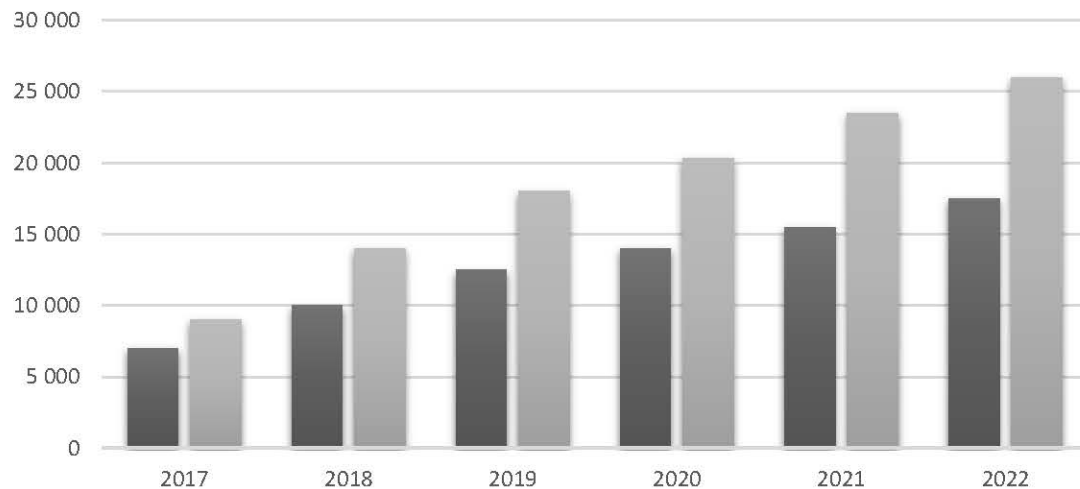


Рисунок 1.2 – Загальна кількість іноземних транзакцій в ЄС-27 з 2017 по 2022 рік, млрд дол.

Джерело: складено автором за даними [7; 11].

Укладання угод скоротилося, особливо в другій половині 2022 року, внаслідок сповільнення економіки та зростання вартості фінансування, спричиненого підвищенням відсоткових ставок, запроваджених провідними центральними банками з метою стримування інфляції. Зниження довіри до міжнародних ринків зумовлене кількома ключовими факторами. Через посилення інфляційних тенденцій, спричинених агресією росії проти України, тиск на ціни на енергоносії та сировинні товари, масштабні перебої в ланцюгах поставок та інші фактори, інвестори зайняли обережну позицію і чекали на більш сприятливі умови.

Макроекономічна стабільність – це стан стабільної реальної та монетарної економіки, внутрішньо та зовнішньо збалансованої. Методика економічного аналізу, відома як "магічний чотирикутник", була запропонована Манделлом і Філіпсом. Вона відображає щорічні успіхи в досягненні однієї з чотирьох цілей економічної політики, якими є швидке зростання, повна зайнятість, низька інфляція та зовнішня збалансованість.

На прикладі Польщі було визначено п'ятикутник макроекономічної стабілізації (рис.1.3).

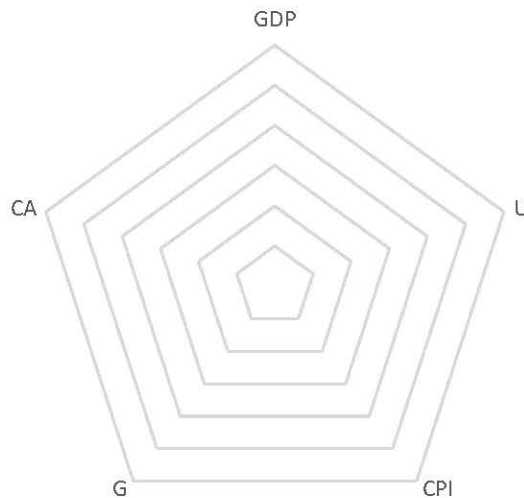


Рисунок 1.3 – П'ятикутник макроекономічної стабілізації

Джерело: побудовано автором на основі джерела [65]

П'ять фундаментальних макроекономічних показників, які складають модель п'ятикутника макроекономічної стабілізації (рис. 1.3), в основному використовуються при дослідженні країн з перехідною економікою.

1. ВВП – синтетичний показник рівня економічного розвитку країни;
2. Рівень безробіття (UNE), який розраховується як відношення кількості безробітних до працездатного населення;
3. Індекс споживчих цін (INF), який вимірюється як показник внутрішньої збалансованості;
4. Сальдо державного бюджету (GOV), яке розраховується по відношенню до ВВП;
5. Сальдо поточного рахунку платіжного балансу (CAB), яке розраховується по відношенню до ВВП.

Вершини п'ятикутника відкалібровані таким чином, що чим далі показники відхиляються від центру, тим краще розвиваються показники. Залежно від того, який напрямок змін вважається корисним для економіки,

шкали, обрані для кожного індикатора, або зростають, або зменшуються (наприклад, зростають для показника ВВП і зменшуються для показників інфляції та безробіття) [65].

Збільшення можливостей фінансування досліджень та інновацій часто асоціюється зі вступом до ЄС. ЄС високо цінує підтримку досліджень та інновацій як важливих рушіїв економічного зростання, конкурентоспроможності та суспільного прогресу [17].

Для країн-членів ЄС, в тому числі тих, які щойно приєдналися до ЄС, доступні різноманітні дослідницькі та інноваційні ініціативи. "Горизонт Європа" – одна з найвідоміших таких ініціатив. Після "Горизонт 2020", "Горизонт Європа" є головною ініціативою Європейського Союзу з фінансування досліджень та інновацій. Вона спрямована на заохочення і просування інновацій та передового досвіду в науці в різних галузях [17].

Фінансові інструменти, відомі як структурні фонди, зокрема Європейські структурні та інвестиційні фонди (ESIF), покликані зменшити соціальні та економічні відмінності між регіонами Європейського Союзу. Політика згуртування ЄС, яка спрямована на сприяння збалансованому розвитку та гарантування того, що всі регіони отримують вигоду від економічної інтеграції, значною мірою покладається на це фінансування. Підтримка менш розвинених регіонів і зміцнення єдності між країнами-членами ЄС є основними цілями [34].

Після вступу до ЄС країнам часто пропонують узгодити свої національні програми у сфері інновацій та досліджень із широкими цілями та пріоритетами Європейського Союзу. З метою координації зусиль, заохочення співпраці та оптимізації переваг членства в ЄС у сфері досліджень та інновацій таке узгодження є вкрай важливим для координації дій, заохочення співпраці та оптимізації переваг членства в ЄС.

Метою програм ЄС, таких як Європейський інститут інновацій та технологій, є активне заохочення та просування підприємництва та інновацій серед країн-членів. ЄС усвідомлює, наскільки важливими є інновації для

підвищення конкурентоспроможності, економічного зростання та соціального прогресу [29].

Основна ініціатива ЄС, Еразмус+, спрямована на підтримку молоді, спорту, освіти та професійної підготовки. Вона включає різноманітні проекти та заходи, спрямовані на розвиток глобальної співпраці, покращення доступу до освіти та заохочення міжкультурної взаємодії [19].

Інноваційні екосистеми – це динамічні мережі взаємопов'язаних гравців, які працюють разом, щоб сприяти економічному зростанню, інноваціям та створенню нових технологій. До таких гравців належать підприємства, науково-дослідні установи, державні органи та інші зацікавлені сторони. Вступ до ЄС може стати основним фактором, що сприятиме розвитку та вдосконаленню інноваційної екосистеми країни [20].

Насамкінець, вступ до ЄС відкриває доступ до різноманітних джерел фінансування інновацій та досліджень. Використовуючи ці ресурси, країни, які прагнуть приєднатися до Європейського Союзу, можуть посилити свій науковий потенціал, прискорити технологічний прогрес і підтримати головну мету ЄС – розвиток конкурентоспроможної економіки, заснованої на знаннях [21].

Вступ країни до ЄС може суттєво вплинути на її здатність фінансувати соціальний та регіональний розвиток. В Європейському Союзі діють різні фінансові інструменти та політики, покликані сприяти економічній та соціальній згуртованості країн-членів. Після вступу країни отримують доступ до цих механізмів [21].

Вступ до ЄС часто вимагає значних економічних змін та реформ. Для того, щоб полегшити плавний перехід до стандартів ЄС, сприяти економічному розвитку та підтримати країни у впровадженні цих реформ, ЄС пропонує фінансову допомогу [21].

ЄСФ надає пріоритет розвитку людського капіталу з метою посилення соціальної інтеграції, освітніх можливостей та перспектив працевлаштування. Щоб покращити навички та можливості працевлаштування своїх громадян,

країни, що вступають до ЄС, можуть інвестувати в освітні та навчальні ініціативи за рахунок коштів Європейського соціального фонду (ЄСФ) [21].

Вступивши до ЄС, країни можуть отримати доступ до різноманітних фінансових інструментів і політик, які сприяють соціальному та регіональному розвитку. Більш заможне та інклюзивне суспільство в кінцевому підсумку створюється завдяки фінансам і програмам, які підтримують економічні перетворення, інновації, розвиток сільських територій, транскордонне співробітництво та екологічну стійкість. Однак, щоб оптимізувати вплив проектів на соціальний та регіональний розвиток, країни, що вступають до ЄС, повинні ефективно планувати та реалізовувати ці ініціативи [36].

В рамках процесу вступу країни-кандидати повинні привести свої правові та регуляторні системи у відповідність до норм ЄС, особливо тих, що стосуються прав споживачів [36].

Покращення захисту прав споживачів є результатом прийняття та імплементації норм і правил ЄС в результаті вступу до ЄС. Країни, що вступають до ЄС, мають більш надійні та уніфіковані рамки для захисту споживачів завдяки гармонізації законодавства, посиленню механізмів правозастосування та дотриманню стандартів [36].

Важливим компонентом єдиного ринку ЄС є Митний союз, який підтримує єдиний зовнішній тариф для країн, що не є членами ЄС, заохочуючи при цьому вільний рух товарів між країнами-членами. Ці переваги сприяють економічному зростанню та стабільності країн-членів Митного союзу [36].

Отже, підсумовуючи вищезазначене слід відмітити різні переваги, пов'язані з членством в ЄС, зокрема, економічні переваги, які виникають в результаті європейської інтеграції країни. Покращений доступ до єдиного ринку для держави сприяє зростанню торгівлі та економічної активності. Структура ЄС пропонує ширший ринок і регуляторну стабільність, що приваблює прямі іноземні інвестиції. По суті, економічні переваги європейської інтеграції полягають не лише в доступі до ринків, але й у більш

широких аспектах соціального прогресу, економічного розвитку та стабільності. Цей сукупний вплив позиціонує державу в ЄС як частину спільних зусиль, спрямованих на спільне процвітання та стале економічне зростання.

1.3 Економічні ризики членства держави в ЄС

Економічні ризики, пов'язані з членством держави в ЄС, охоплюють низку викликів, з якими країни-члени можуть зіткнутися в умовах складної динаміки інтегрованої економіки ЄС. Від посилення економічної взаємозалежності та потенційної фінансової нестабільності до гармонізації законодавства та посилення конкуренції – наслідки членства в ЄС можуть суттєво формувати та впливати на економічний ландшафт країн-членів. Розуміння цих ризиків має вирішальне значення як для політиків, так і для бізнесу, які намагаються зорієнтуватися в тонкощах членства в цьому економічному та політичному союзі.

Через те, що ЄС певним чином стирає кордони між країнами-учасниками, то в свою чергу такий метод вимагає фінансові та політичні підходи до країн-кандидатів і потенційних кандидатів. На сьогоднішній день ЄС продовжує приймати рішення щодо майбутнього цієї спільноти, які можуть мати далекосяжні наслідки для держав з різними оцінками (табл. 1.2) [14; 22; 39; 42].

Таблиця 1.2 – Переваги та недоліки членства в ЄС для потенційних країн-членів

| | Переваги | Недоліки |
|----------------------|---|--|
| Вільний рух капіталу | Більше прямих інвестицій, підвищення продуктивності завдяки фінансованій ЄС модернізації інвестиційних фондів, інфраструктури, освіти тощо. Збільшення імпорتنих потужностей та портфельних інвестицій | Зростання курсу національної валюти та конкуренція серед вітчизняних постачальників Зростання вартості валюти, "розпродаж" вітчизняної власності, зростання вартості майна та перерозподіл на користь власників |

Продовження таблиці 1.2

| | | |
|---|---|---|
| Лібералізація торгівлі | Гарантований вихід на ринок ЄС | Ухвалення правил внутрішнього ринку, конкуренція для вітчизняних постачальників та обтяження Компанії в Центральній та Східній Європі, а також постачальники з колишнього ЄС отримують вигоду від зростання цін на споживчі товари (продукти харчування), що тисне на реальні доходи та підриває конкурентоспроможність через низьку заробітну плату. |
| Трансфертні платежі ЄС | Більше надходжень до бюджету та більше можливостей для імпорту | Зростання курсу національної валюти, навантаження на домогосподарства, пов'язане зі співфінансуванням, та збільшення витрат внаслідок придбання (напр., Шенген, екологія) |
| Свобода пересування | Працевлаштування в країнах ЄС та іноземна готівка, отримана через грошові перекази від трудових мігрантів | Скорочення кваліфікованої робочої сили (відтік мізків) |
| Економічна політика | Зменшення ймовірності боргових, платіжних та фіскальних криз (на кшталт тих, що мали місце в Угорщині та Чехії у 1995-1996 рр.), а також необхідність підтримувати здорову фіскальну та монетарну політику. | Втрата повноважень щодо управління торговельною, фіскальною, монетарною та структурною політикою; нахил монетарної політики в бік стабільності; у випадку Естонії – делібералізація торговельної та аграрної політики. |
| Регіональний розвиток та Шенген | Відновлення в прикордонних регіонах ЄС | Посилення регіональних дисбалансів, проблеми в прикордонних регіонах та дискримінація Сходу |
| Європейський Союз як наднаціональне утворення | Вплив на організацію політики ЄС | Втрата повноважень щодо управління торговельною, фіскальною, монетарною та структурною політикою; нахил монетарної політики до стабільності; у випадку Естонії – делібералізація торговельної та аграрної політики |

Джерело: складено автором за даними [13; 21; 39; 41]

Хоча вільний рух грошей в межах ЄС має багато економічних переваг, він також має і недоліки.

В умовах економічної невизначеності або кризи необмежена міграція капіталу може призвести до швидкого відтоку капіталу з країни. Це може посилити економічний спад і призвести до фінансової нестабільності.

Інвестори, які переказують значні суми грошей через кордони в надії отримати швидкий прибуток, можуть стати більш спекулятивними внаслідок вільного руху капіталу. Це може вплинути на стабільність національних валют і спричинити нестабільність фінансових ринків. Відкриті ринки капіталу можуть чинити тиск на національне фінансове регулювання. Фінансові ринки можуть впливати на обмінні курси, відсоткові ставки та національну грошово-кредитну політику, що може ускладнити виконання державою автономних економічних планів. Порівняно з менш розвиненими економіками, країнам з більш розвиненими фінансовими системами може бути простіше отримати кошти. Це може поглибити економічну нерівність між країнами-членами ЄС. Країни-члени Єврозони, які використовують одну валюту, мають обмежені повноваження щодо монетарної політики. Під час економічних спадів такий брак автономії може бути згубним, оскільки не дозволяє країнам незалежно регулювати відсоткові ставки або вартість валюти. Можна скористатися вільним потоком багатства, щоб ухилитися від сплати податків. Забезпечення дотримання податкового законодавства може ускладнитися, якщо інвестори та фірми виводять свої гроші за кордон, у країни з нижчими податковими ставками [13; 21; 38; 41].

Варто зазначити, що, незважаючи на ці недоліки, необмежений рух капіталу залишається основоположним принципом єдиного ринку ЄС Європейського Союзу і сприяє більшій економічній інтеграції та розширенню. Впроваджуючи уніфіковані регуляторні рамки та зміни на рівні ЄС, політики прагнуть вирішити ці проблеми.

ЄС отримав багато економічних вигід від лібералізації торгівлі, але є й недоліки та труднощі. Розширення охоплення ринку може призвести до посилення конкуренції, що може спричинити реструктуризацію певних секторів або навіть вихід з бізнесу. Така реорганізація може призвести до скорочення робочих місць у галузях, де важко пристосуватися до глобальної конкуренції. Розподіл переваг лібералізації торгівлі серед працівників може бути нерівномірним. Економічний спад у деяких секторах економіки або

географічних регіонах може призвести до нерівності доходів та інших соціальних проблем. На ринку, який стає все більш прозорим і жорстким, меншим компаніям може бути складно конкурувати з великими компаніями. Дотримання міжнародних стандартів і дотримання законів може становити значні труднощі для малих і середніх підприємств. Існують побоювання, що лібералізація торгівлі може призвести до "гонки на випередження" з точки зору соціальних та екологічних норм. Дехто побоюється, що країни можуть знизити стандарти, намагаючись отримати конкурентну перевагу, що може мати негативний вплив на навколишнє середовище та ринки праці. Торговельний дисбаланс, коли одні країни постійно мають позитивне сальдо торговельного балансу, а інші – дефіцит, може бути наслідком лібералізації торгівлі. Накопичення боргу є одним з економічних наслідків постійних дефіцитів торговельного балансу. Хоча інвестиції можуть бути результатом потоків капіталу, існують побоювання щодо можливості спекулятивного руху капіталу, який може спричинити фінансову нестабільність і підірвати економічну стабільність [22; 42; 59].

Переваги та недоліки лібералізації торгівлі часто є предметом постійних дискусій та вдосконалення політики.

Метою трансфертних платежів ЄС є сприяння економічному зближенню та інтеграції в межах Європейського Союзу шляхом переказу коштів від багатших до бідніших країн-членів. Однак, як і будь-який політичний інструмент, трансфертні платежі можуть мати певні недоліки. Країни або регіони, які отримують великі трансфертні платежі, ризикують стати надто залежними від зовнішнього фінансування, що може перешкоджати спробам провести критичні економічні реформи. Існує ймовірність того, що гроші, надіслані у вигляді трансфертних платежів, не завжди будуть використані ефективно. За певних обставин бажані результати економічного прогресу можуть бути скомпрометовані корупцією або неефективним управлінням в країні-одержувачі. Забезпечення підзвітності може становити труднощі через складну процедуру розподілу та нагляду за трансфертними платежами.

Кошти, що виділяються на муніципальному або регіональному рівні, може бути важко відстежити, що може призвести до зловживань. Навіть якщо метою трансфертних платежів є зменшення економічної нерівності, їх ефективність може бути обмежена, якщо структурні проблеми в регіонах-реципієнтах не будуть вирішені належним чином. Це може призвести до збереження економічної нерівності в довгостроковій перспективі [23; 30; 59; 62].

Незважаючи на ці недоліки, важливо звернути увагу на те, що трансфертні платежі є важливим аспектом політики згуртування ЄС, яка спрямована на сприяння економічному зближенню та більш збалансованому розвитку між країнами-членами. У грудні політики будуть постійно оцінювати та вдосконалювати ці механізми для вирішення проблем та оптимізації їхньої ефективності [7; 12; 14; 24; 30; 42; 43; 45].

Свобода пересування в межах Європейського Союзу принесла великі переваги, але з цим принципом також пов'язані труднощі та недоліки. Одною з основних проблем в цьому випадку є те, що у деяких регіонах і галузях приплив трудових мігрантів може призвести до стримування заробітної плати, а посилення конкуренції на ринку праці може спричинити тиск на заробітну плату в бік її зниження. Також зростання населення, яке відбувається раптово, особливо в місцях призначення, може спричинити тиск на державні послуги, включаючи житло, охорону здоров'я та освіту. Місцевим органам влади може бути важко задовольнити зростаючий попит. У деяких країнах відбувається "відтік мізків", коли висококваліфіковані працівники виїжджають до більш економічно розвинених регіонів. Внаслідок цього в країнах походження може виникнути дефіцит кваліфікованих кадрів. З огляду на те, що працівники тяжіють до регіонів із сильнішою економікою, залишаючи менш процвітаючі регіони в невігідному становищі, свобода пересування може зробити економічні відмінності між країнами-членами ЄС ще більш помітними [7; 12; 14; 24; 30; 42; 43; 45].

Важливо те, що ці недоліки співіснують з істотними перевагами свободи пересування, які включають сприяння економічній експансії, міжкультурному

обміну та згуртованості європейської спільноти. Для того, щоб максимізувати позитивні ефекти вільної мобільності та мінімізувати її негативні наслідки, політики постійно працюють над цими питаннями. Метою складної системи економічної політики ЄС є сприяння зростанню, стабільності та зближенню його країн-членів. Економічні плани ЄС не позбавлені труднощів і недоброзичливців, втім, як і будь-яка інша економічна стратегія. Економічна політика ЄС, на думку деяких опонентів, може бути фактором економічного розриву між економічно сильнішими північними та економічно слабшими південними країнами. Це може призвести до диспропорцій в економічному зростанні та конкурентоспроможності. В рамках ЄС рішення часто є складними і потребують залучення цілого ряду різних інституцій. Заплутаність питання може потенційно перешкоджати політичним реакціям і ускладнювати його розуміння широкою громадськістю. Відсутність комплексної фіскальної підтримки та спільної програми страхування депозитів розглядається як незавершений аспект Банківського союзу Європейського Союзу, що може поставити під загрозу стабільність фінансової системи. Brexit, або вихід Сполученого Королівства, виявив труднощі у збереженні єдності та узгодженні різних поглядів на інтеграцію країн-членів [6; 8; 27; 31; 41].

Погляди на недоліки економічної політики ЄС можуть відрізнятись, і законодавці завжди намагаються вирішити ці проблеми, змінюючи політичні рамки та впроваджуючи нові реформи. Дискусії на ці теми також демонструють різноманітність точок зору всередині ЄС та його країн-членів [25; 32; 36; 51].

Хоча стратегії регіонального розвитку Європейського Союзу та Шенгенська угода принесли країні значну користь, ці елементи не позбавлені труднощів і недоліків [25; 32; 36; 51].

Основними недоліками регіонального розвитку є такі, як те, що багато регіонів ЄС продовжують зближуватись в економічному та соціальному плані. Цілком можливо, що певні регіони продовжуватимуть відставати в плані

інфраструктури, робочих місць і доходів. Існує ризик, що деякі регіони надто покладатимуться на фінансування ініціатив розвитку з боку ЄС. Якщо кошти будуть урізані або перенаправлені, ця залежність може призвести до слабких місць. Навіть якщо метою регіонального розвитку є стимулювання економічного зростання, високий рівень безробіття не завжди може бути успішно подоланий, особливо там, де існують фундаментальні економічні труднощі [25; 32; 36; 51].

Зняття Шенгенською угодою обмежень на внутрішніх кордонах викликає занепокоєння щодо загроз безпеці, таких як можливість нелегальної імміграції та транскордонної злочинної діяльності. Люди можуть вільно пересуватися по всій Шенгенській зоні, що може ускладнити регулювання міграції і, можливо, призвести до необмеженого пересування, особливо під час кризи. Розширення Шенгенської зони на нові країни-члени може викликати політичні та практичні труднощі, особливо якщо виникнуть проблеми з імміграцією та безпекою кордонів [26; 34; 37].

Як Шенгенська угода, так і плани регіонального розвитку відіграли вирішальну роль у просуванні соціальної та економічної інтеграції всередині ЄС, незважаючи на певні недоліки. Щоб вирішити проблеми і максимізувати їхні переваги, політики регулярно оцінюють і модифікують ці заходи. Крім того, думки в громадському та політичному дискурсі щодо цих питань можуть відрізнятись в різних країнах-членах ЄС [25; 32; 36; 51].

Незважаючи на те, що ЄС приніс велику користь суспільству, будучи наднаціональною організацією, він має свої труднощі та недоліки. Втрата національних монетарних політик для країн, що використовують єдину валюту, є однією з труднощів, пов'язаних із запровадженням євро. Економічна криза в деяких країнах-членах висвітлила проблеми функціонування єдиної валюти без повністю скоординованої фіскальної стратегії. Економічні розриви між країнами-членами зберігаються, незважаючи на зусилля з регіонального розвитку. Є й інші, хто стверджує, що політика ЄС може потенційно спричинити нерівномірність економічного зростання, створюючи поділ між

країнами з сильнішою та слабшою економікою. Втрата національних монетарних політик для країн, що використовують єдину валюту, є однією з труднощів, пов'язаних із запровадженням євро. Економічні кризи в деяких країнах-членах привернули увагу до того, наскільки складно управляти єдиною валютою, не маючи повністю скоординованої бюджетної стратегії [7; 10; 15; 29; 35; 57].

ЄС є багатогранною, складною організацією, і держави-члени та окремі громадяни можуть мати різні погляди на її недоліки. Інституційна архітектура ЄС постійно змінюється і коригується політиками, щоб відповідати на ці питання.

Отже, в ЄС виділено кілька економічних викликів, які вказують на наявність недоліків та труднощів незважаючи на загальні цілі інтеграції. Зокрема, існують проблеми в сферах вільного руху капіталу, лібералізації торгівлі, обмежень та диспропорцій у трансфертних платежах, свободи пересування, економічної політики країн-членів, а також у розвитку регіонів та функціонуванні Шенгенської зони. Ці виклики свідчать про складність управління різноманітною групою країн з різними потребами. Незважаючи на досягнення у справі економічної інтеграції, виявлені недоліки вимагають ретельного розгляду та стратегічних рішень. Вирішення цих економічних проблем потребує спільного та адаптивного підходу, що включає скоординовані політичні заходи, ефективні стратегії регіонального розвитку та постійний діалог між країнами-членами. Подолання цих викликів буде сприяти стійкості та стабільності ЄС в глобальному середовищі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

За результатами першого розділу отримано висновки щодо теорій регіональної економічної інтеграції, економічних переваг європейської інтеграції держави та економічних проблем ЄС.

1. Проведено аналіз різних теорій регіональної економічної інтеграції розкриває різноманітність підходів та перспектив у сприянні економічному співробітництву між країнами. Вивчення теорій, таких як вільна торгівля, неолібералізм, корпоративізм, структуралізм, неокейнсіанство та дирижизм, є ключовим для розуміння взаємозв'язків, викликів та можливостей регіональної економічної інтеграції. Це сприяє обґрунтованим рішенням політиків та дослідників у контексті розвитку інтеграційних процесів, сприяючи сталому економічному зростанню та підвищенню рівня життя в інтегрованих регіонах.

2. Визначено, що європейська інтеграція призводить до різноманітних економічних переваг, включаючи розширений доступ до єдиного ринку, збільшення торгівлі та залучення прямих іноземних інвестицій, що створює сприятливе середовище для економічного зростання та соціального прогресу. Ці переваги утверджують ЄС як ключовий фактор спільного процвітання та стабільного розвитку для країн-учасниць.

3. Досліджено, що наявність економічних викликів в ЄС свідчить про необхідність системного підходу до управління, враховуючи складність вирішення проблем, пов'язаних із вільним рухом капіталу, торгівлею, міграцією та економічною політикою. Спільні зусилля, стратегічні рішення та постійний діалог можуть сприяти подоланню цих викликів та зміцненню стійкості в європейському економічному просторі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ПІСЛЯ ВСТУПУ ДО ЄС

2.1 Макроекономічні показники та тенденції розвитку економіки Литовської Республіки після вступу до ЄС

Литва – маленька країна у Східній Європі, яка межує з чотирма іншими державами. Тут проживає понад 2,8 мільйона людей, майже половина з яких мешкає у Вільнюсі, столиці країни. З середнім показником 1,7 дитини на одну жінку у 2015 році Литва була однією з найбільш фертильних країн Європи; тим не менш, з 2005 року населення країни зростає менш швидкими темпами.

Після відновлення незалежності в 1991 році Литва вступила до Організації економічного співробітництва та розвитку в 2018 році, а в 2004 році – до Європейського Союзу. На президентських виборах 2019 року переміг Гітанас Науседа, політичний незалежний кандидат. Правоцентристський Союз Вітчизни – Литовські християнські демократи (TS-LKD), ліберальний Рух з акцентом на економіку та центристська Партія свободи складають правлячу коаліцію прем'єр-міністра Інґріди Шимоніте [62].

З моменту вступу до ЄС у 2004 році економіка Литви швидко модернізувалася, і вона стала свідком величезного розвитку. У 2018 році Литва приєдналася до ОЕСР. Країна оговталася від фінансової кризи 2009 року швидше, ніж будь-яка інша країна Європи, частково завдяки потужній банківській системі та різноманітній промисловій базі. Вона також добре пережила епідемію COVID-19. Однак у 2022 році економіка Литви зросла на 1,8% після зростання на 5% у 2021 році. Це здебільшого було спричинено негативними наслідками вторгнення росії в Україну, які включали скорочення експорту до деяких країн Східної Європи та зниження індивідуального споживання (рис. 2.1) [62].

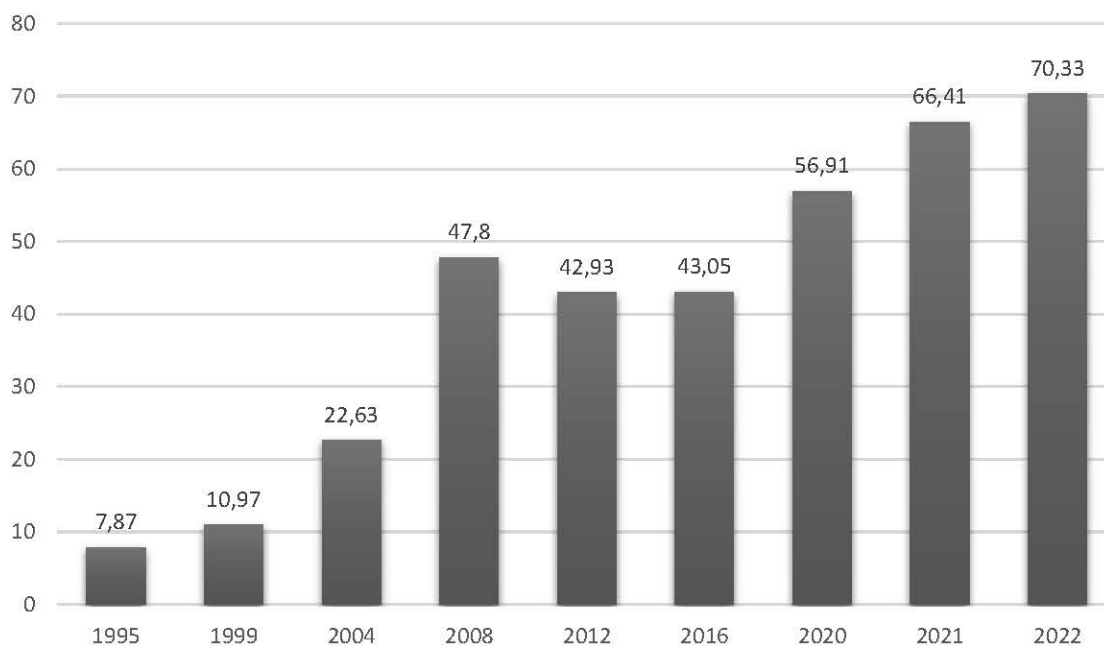


Рисунок 2.1 – Порівняння ВВП у різні періоди існування Литви як незалежної держави, млрд дол.

Джерело: складено автором за даними [62]

Валовий внутрішній продукт Литви зростає, незважаючи на перешкоди, спричинені світовою пандемією. У 2019 році ВВП Литви становив 54,7 млрд дол., у 2020 році зріс до 56,91 мільярда, а у 2021 році ще більше збільшився і сягнув 66,41 млрд. У 2022 році валовий внутрішній продукт Литви досяг 70,33 млрд дол. 1,94 млрд дол. був найменшим обсягом, а 55,89 млрд дол. – найбільшим [62].

Вплив підвищення процентних ставок, зростання інфляції, невизначеності через геополітичну напруженість та зниження ділової впевненості почав проявлятися у другій половині 2022 року, що спричинило сповільнення економіки. Порівняно з останнім кварталом 2022 року, у першому кварталі 2023 року ВВП скоротився на 2%. У квітні 2023 року споживча інфляція становила 13,3%. Довіра бізнесу до влади знизилась протягом 2022 року і знову впала в перші місяці 2023 року. Роздрібні продажі впали за перші три місяці 2023 року, а промислове виробництво скоротилося на 8% у лютому того ж року. Хоча рівень безробіття дещо підвищився, він все

ще залишається нижчим за середній довгостроковий показник, заробітні плати зростають високими темпами, а витрати на робочу силу збільшуються (рис 2.2) [4].

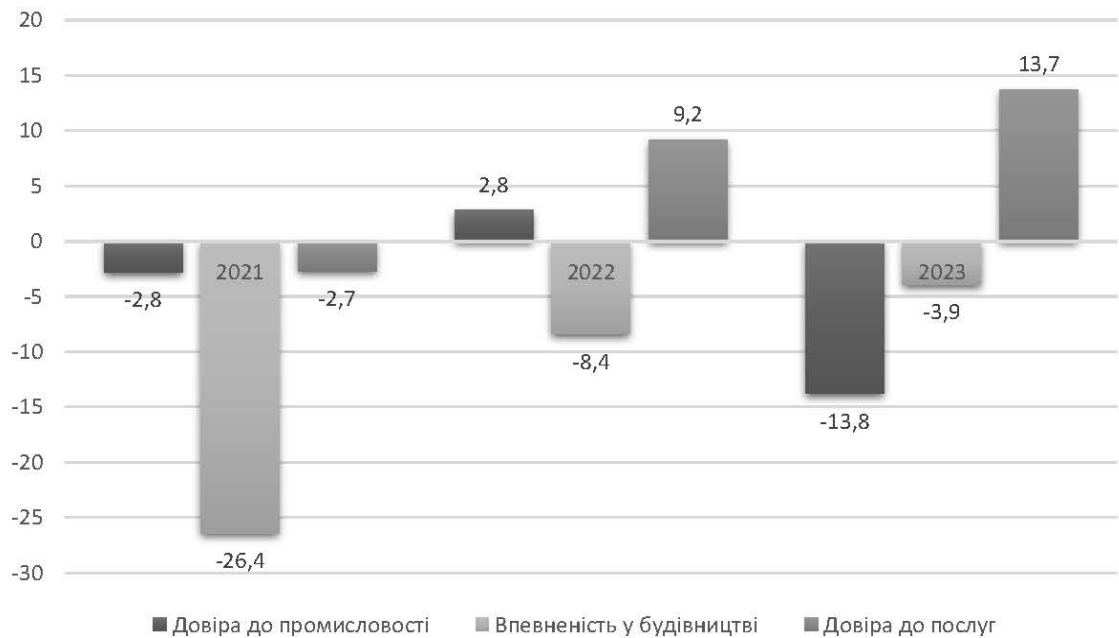


Рисунок 2.2 – Довіра бізнесу до влади у Литві, %

Джерело: складено автором за даними [4]

З показником економічної свободи 72,2 Литва посідає 20-те місце в Індексі 2023. Порівняно з попереднім роком, її показник знизився на 3,6 бала. Загальний бал Литви значно перевищує як глобальні, так і регіональні норми, що ставить її на 14-е місце з 44 країн Європи [56].

Вплив підвищення процентних ставок, зростання інфляції, невизначеності через геополітичну напруженість та зниження ділової впевненості почав проявлятися у другій половині 2022 року, що спричинило сповільнення економіки. Порівняно з останнім кварталом 2022 року, у першому кварталі 2023 року ВВП скоротився на 2%. У квітні 2023 року споживча інфляція становила 13,3%. Довіра бізнесу знизилась протягом 2022 року і знову впала в перші місяці 2023 року. Роздрібні продажі впали за перші три місяці 2023 року, а промислове виробництво скоротилося на 8% у лютому

того ж року. Хоча рівень безробіття дещо підвищився, він все ще залишається нижчим за середній довгостроковий показник, заробітні плати зростають високими темпами, а витрати на робочу силу збільшуються (2.3) [57].

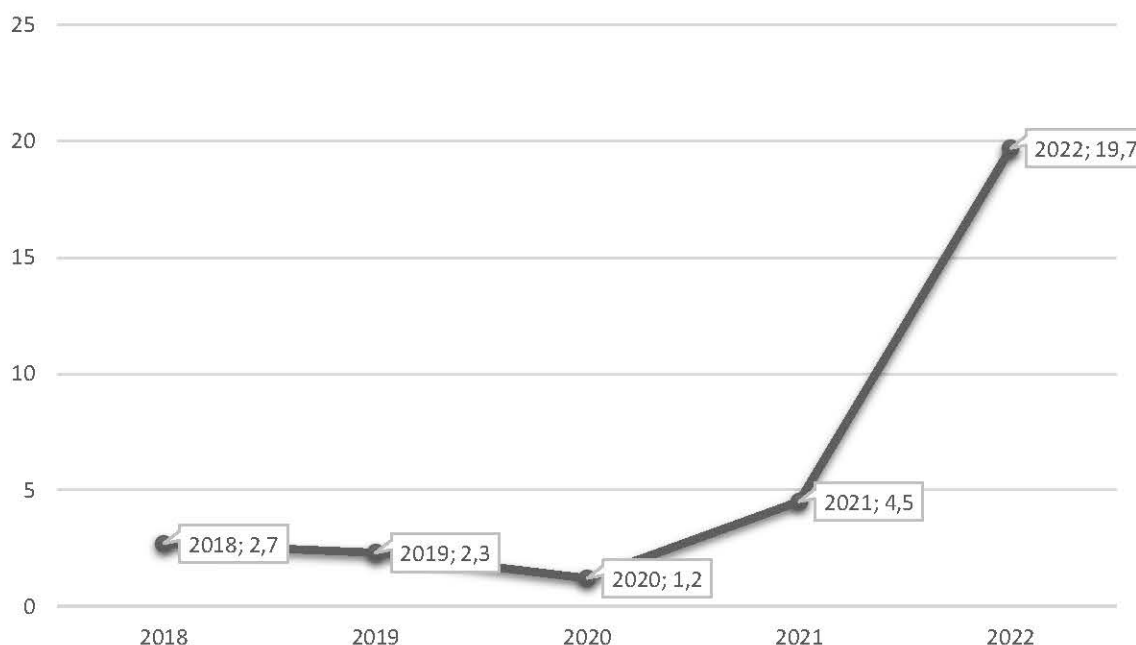


Рисунок 2.3 – Рівень інфляції в Литві 2018 – 2022 рр. (річна зміна у %)

Джерело: складено автором за даними [57]

Литва впевнено рухається до вільної ринкової економіки, чому сприяють структурні зміни, зростаючий приватний сектор і верховенство права. Конкургентоспроможні податки і досить ефективна нормативно-правова база, а також заходи, що дозволяють Литві брати участь у міжнародній торгівлі, сприяють більш динамічному і широкомасштабному економічному зростанню [57].

У 2022 році ВВП Литви на одну особу становив 23 926 євро порівняно з 11 846 євро десять років тому. Це на відміну від середнього показника по Єврозоні, що становить 39 644 євро (рис 2.4) [57].

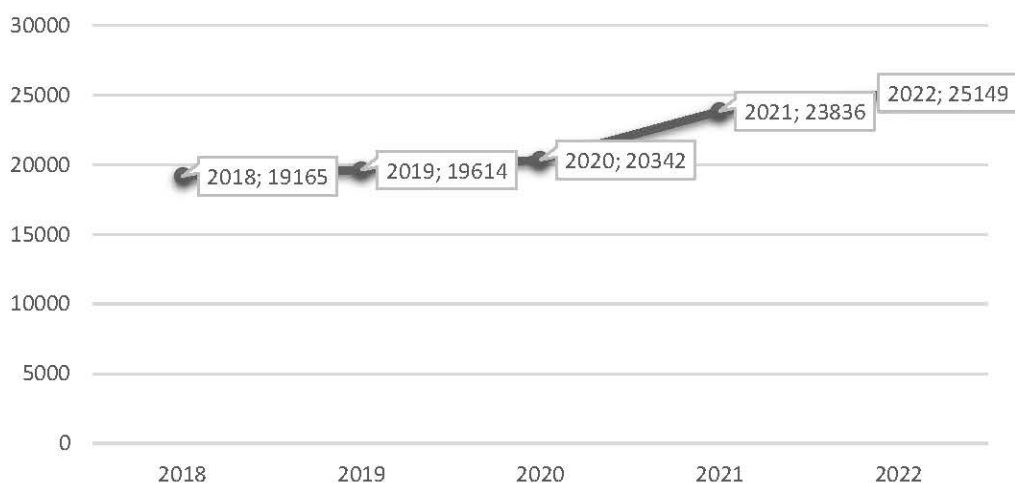


Рисунок 2.4 – ВВП на душу населення Литви у період 2018 – 2022 рр., дол.

Джерело: складено автором за даними [57]

Отже, можна помітити, що рівень ВВП на душу населення збільшується з кожним роком, незважаючи на міжнародні економічні виклики [57].

Згідно з останніми даними Світового банку, Литва має відкриту економіку, 56% її ВВП формується за рахунок експорту. За даними Статистичного управління Литви, у 2021 році трьома основними категоріями експорту Литви були мінеральні продукти (10%), машини та електрообладнання (13,5%), а також хімічна та суміжні галузі промисловості (14,9%). Три найбільші категорії імпорту Литви – мінеральні продукти (17,3%), машини та механічне обладнання (17,8%), а також хімічні та пов'язані з ними товари (12,2%).

Якщо брати в цілому, то головним торговельним партнером Литви є країни-члени ЄС. Що стосується окремих країн, то у 2021 році основними напрямками експорту були Німеччина (8,2%), Польща (8%), Латвія (9,3%) та росія (10,8%) [57].

Німеччина (12,8%), Польща (12,1%), росія (11,9%), Латвія (8%) і Нідерланди (5%), згідно з даними Статистичного управління Литви, були основними напрямками імпорту до Литви (рис.2.5 та 2.6) [57].

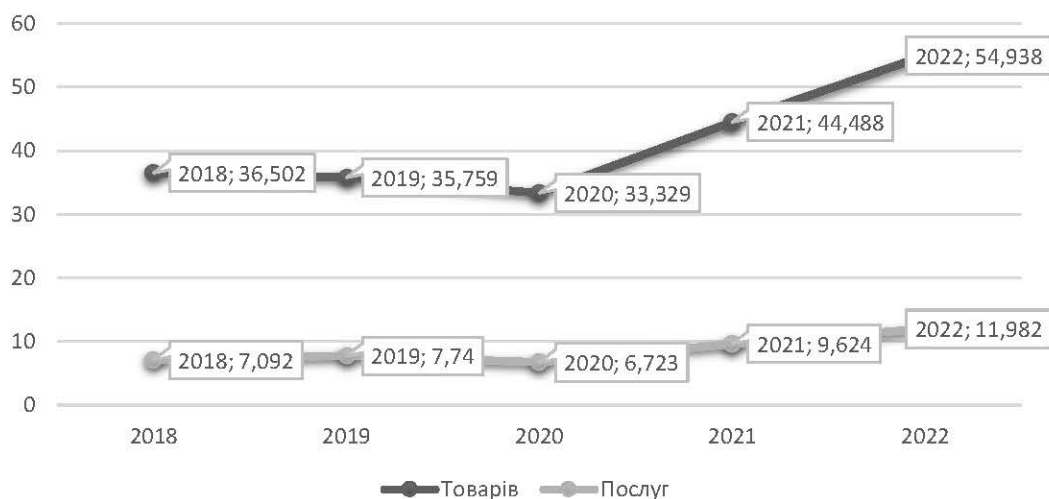


Рисунок 2.5 – Імпорт товарів та послуг Литовської Республіки в період 2018 – 2022 рр. млн дол.

Джерело: складено автором за даними [57]

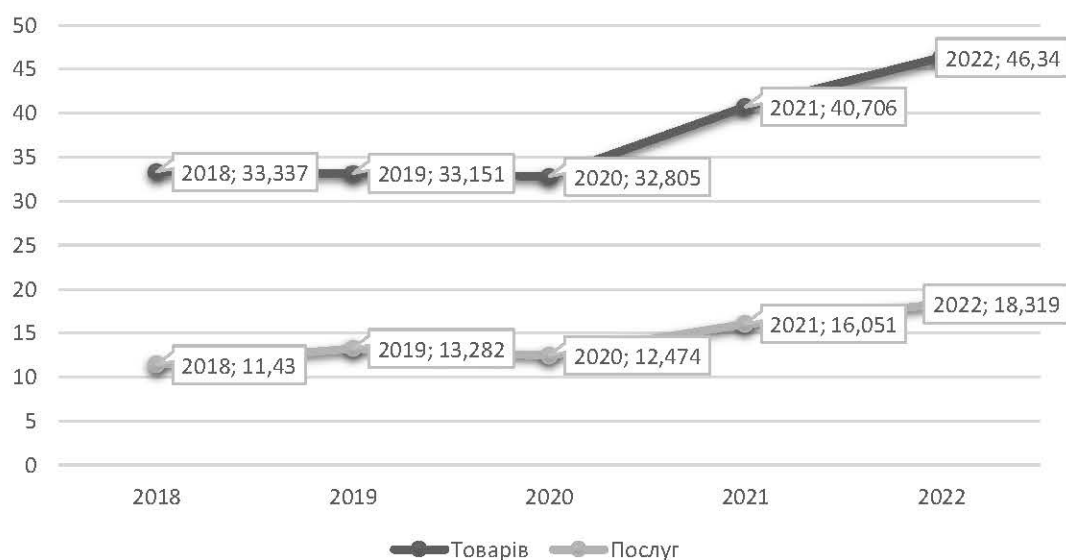


Рисунок 2.6 – Експорт товарів та послуг Литовської Республіки в період 2018 – 2022 рр., млн дол.

Джерело: складено автором за даними [57]

Проаналізувавши рисунки 2.5 та 2.6 досить помітно, що експорт та імпорт товарів та послуг у Литві з кожним роком зростає, хоча й показники

мають переважно негативне сальдо щодо товарів, коли ситуація стосовно послуг є кращою (рис. 2.7) [63].

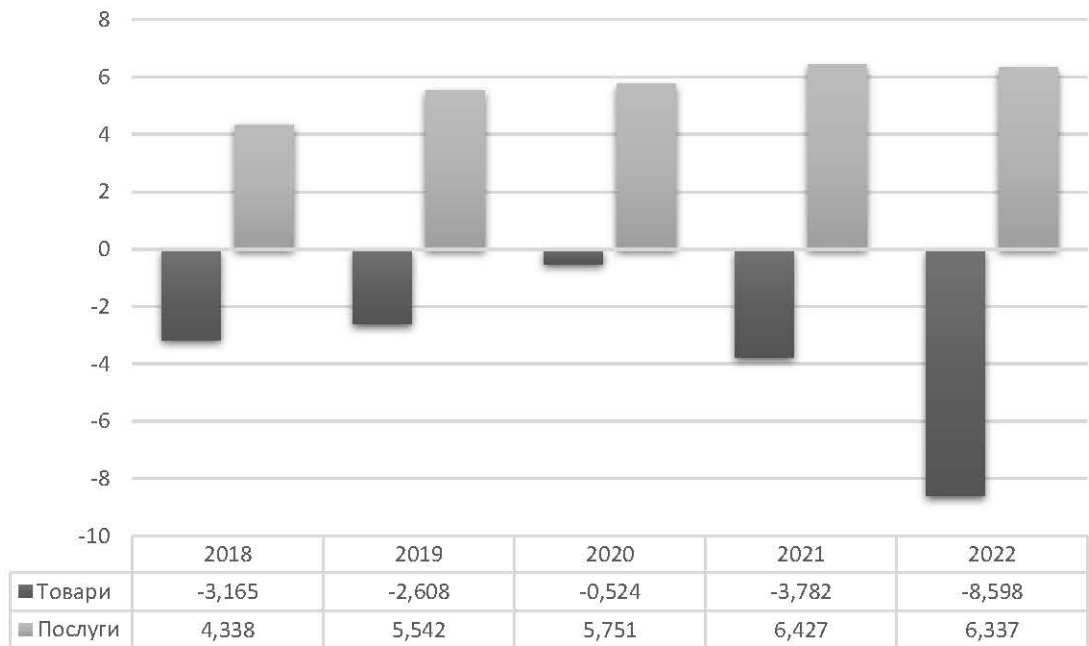


Рисунок 2.7 – Сальдо Литовської Республіки у період 2018 – 2022 рр., млн дол.

Джерело: складено автором за даними [63]

Торгівельний баланс стосовно товарів країни історично є дефіцитним, що значною мірою можна пояснити імпортом енергоносіїв і, зокрема, великими обсягами газу, який Литва імпортує з росії. У 2021 році Литва експортувала товарів на суму 40,7 млрд євро, а імпорт склав 44,4 млрд євро. Порівняно з попереднім роком, експорт у 2021 році зріс на 24,6%, а імпорт – на 34,5%. Однак баланс послуг загалом позитивний: у 2021 році експорт становив 16 млрд євро (+24,1%), тоді як імпорт зростав швидшими темпами – до 9,6 млрд євро (+39,3% порівняно з аналогічним періодом минулого року – СОТ). Національний департамент статистики повідомляє, що в період з січня по червень 2022 року експорт товарів литовського походження склав 12,7 млрд євро, що на 31,1% більше, ніж за аналогічний період 2021 року. Основними напрямками експорту були Польща, Німеччина та США [63].

На рисунку 2.8 досить помітно загальну кількість торговельного балансу Литви у період з 2018 – 2022 рр [63].

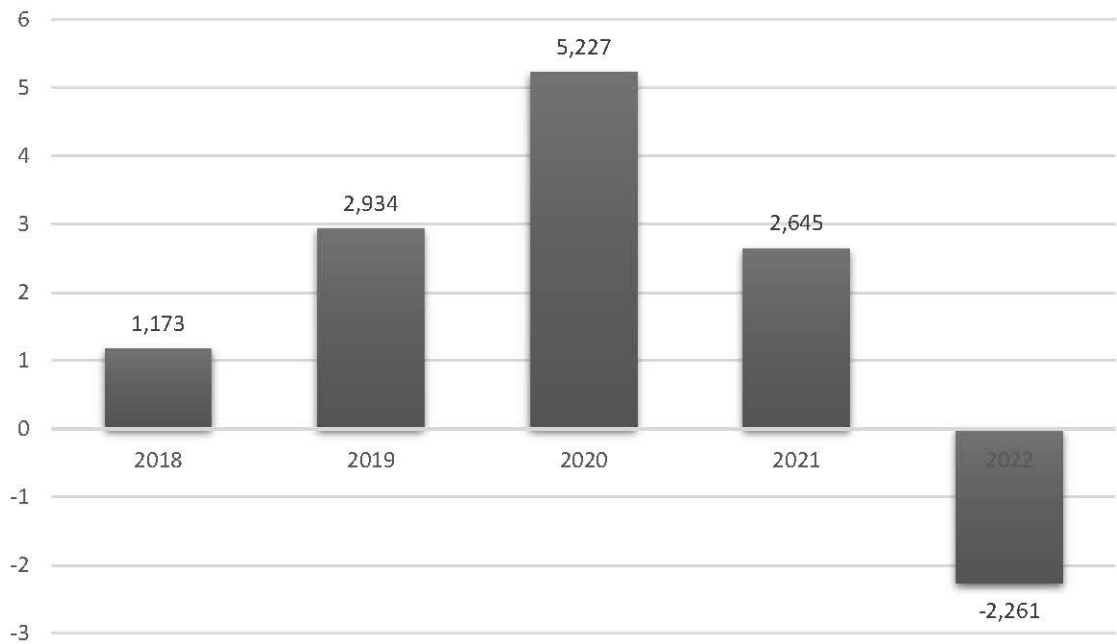


Рисунок 2.8 – Торговельне сальдо Литви у період 2018 – 2022 рр., млн дол.

Джерело: складено автором за даними [63]

У таблиці 2.1 показано відсоткову частку міжнародної торгівлі в ВВП, а також імпорту та експорту товарів та послуг [62].

Таблиця 2.1 – Відсоткова частка показників зовнішньої торгівлі в ВВП Литви, %

| | 2018 | 2019 | 2020 | 2021 | 2022 |
|---------------------|-------|-------|------|-------|-------|
| Міжнародна торгівля | 148,6 | 149,3 | 137 | 156,5 | 177,1 |
| Імпорт | 73,4 | 72 | 63,9 | 76 | 89,5 |
| Експорт | 75,2 | 77,3 | 73,2 | 80,5 | 87,6 |

Джерело: складено автором за даними [62]

Отже, з моменту вступу до Європейського Союзу у 2004 році в Литві спостерігаються позитивні макроекономічні показники та тенденції. Країна

виграла від збільшення прямих іноземних інвестицій, покращення економічної стабільності та доступу до структурних фондів ЄС. Запровадження євро у 2015 році ще більше посилило економічну інтеграцію та сприяло торгівлі в межах Єврозони. Литва зберегла відносно низький рівень безробіття і досягла стабільного зростання ВВП, що свідчить про її успішну інтеграцію в ширший європейський економічний простір.

Особливо досить яскравим прикладом є допомога ЄС Литві під час кризи COVID-19, впроваджуючи фінансові заходи, такі як план відновлення ЄС наступного покоління, для підтримки економіки та інфраструктури охорони здоров'я країни. Це включало гранти, позики та спільні закупівлі вакцин для подолання економічних та медичних наслідків пандемії. Політика згуртованості та структурні фонди ЄС, ймовірно, були використані для зміцнення системи охорони здоров'я Литви та підтримки секторів, які серйозно постраждали від кризи.

2.2 Економічна трансформація Литовської Республіки після набуття членства в ЄС: секторальний аналіз

Стратегічно Литва розташована на перетині між Євразією та Європою. Вона пропонує інвесторам стабільний демократичний уряд, добре освічену робочу силу, яка розмовляє багатьма мовами, правила та стандарти ЄС, диверсифіковану економіку та найсучаснішу IT-інфраструктуру [50].

Після економічної кризи 2009 року економіка Литви стрімко зростала, а негативний вплив пандемії COVID-19 на економіку країни спричинив лише незначне скорочення у 2020 році. Завдяки добре диверсифікованому економічному розвитку, докризовим фінансовим резервам та бюджетному профіциту вона швидко відновилася у 2021 році, досягнувши 5,1 відсотка зростання ВВП [50].

Слід відмітити те, що ЄС відреагував на кризу COVID-19, запровадивши різні заходи для підтримки систем охорони здоров'я, економіки та соціальної

стійкості країн-членів. Ця допомога включала розробку плану відновлення ЄС наступного покоління (NextGenerationEU) та Багаторічної фінансової рамки (MFF) на 2021-2027 роки.

Для Литви підтримка ЄС, ймовірно, включала доступ до фінансової допомоги, такої як гранти та кредити, для подолання економічних наслідків пандемії. ЄС також сприяв спільним закупівлям вакцин і забезпечив справедливий розподіл вакцин між країнами-членами.

Крім того, політика згуртованості та структурні фонди ЄС, ймовірно, були мобілізовані для допомоги Литві у зміцненні її інфраструктури охорони здоров'я та підтримці секторів, які сильно постраждали від пандемії. Співпраця та обмін інформацією між державами-членами мали вирішальне значення для подолання викликів, спричинених кризою у сфері охорони здоров'я.

Зростання ВВП у 2022 році становило 2,2%, незважаючи на наслідки конфлікту росії з Україною; однак, за прогнозами, у 2023 році темпи зростання знизяться. Один з найвищих рівнів інфляції в Єврозоні – 21,7% у грудні 2022 року – був здебільшого зумовлений перебоями, спричиненими конфліктом в Україні, а також стрімким зростанням цін на нафту та електроенергію. У 2023 році зростання ВВП, за прогнозами економістів, буде майже від'ємним, а інфляція знизиться до однозначних цифр. У травні 2018 року країна завершила процедуру вступу до ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку), а в січні 2015 року приєдналася до Єврозони. З 27 членів ЄС Литва посідає 15 місце за рівнем середньомісячної заробітної плати [50].

За даними Банку Литви, у 2022 році США посіли шістнадцяте місце серед найбільших інвесторів Литви з кумулятивним обсягом інвестицій у 390 мільйонів доларів США (або 1,2% від усіх ПІІ). Після вступу до ЄС у Литовській Республіці відбулися значні економічні зрушення, які характеризувалися прогресом у низці різних сфер [50].

Незважаючи на інституційні обмеження, сільське господарство Литви вирізняється загалом сприятливими виробничими умовами. Низький середній

дохід фермерських господарств зумовлений, зокрема, великою часткою малих фермерських господарств [12].

Молоді фермери прагнуть працювати в сільському господарстві, оскільки воно є важливим для національної економіки. Незважаючи на складні демографічні обставини, Литва має один з найбільших відсотків громадян (56, 2%), які проживають у сільській місцевості серед усіх країн-членів ЄС [12].

Забезпечення сталого розвитку продовольчого та сільськогосподарського секторів країни є основною метою литовського плану. Це буде досягнуто, серед іншого, шляхом підвищення доданої вартості та конкурентоспроможності галузі, допомоги малим та середнім фермерським господарствам у збереженні життєздатності, заохочення сталих виробничих практик, а також гарантування адаптації до зміни клімату та збереження навколишнього середовища. Також зосереджуються на стимулюванні інновацій та підвищенні привабливості сільських регіонів [12].

Покращення ринкової орієнтації, підвищення конкурентоспроможності сільського господарства в довгостроковій перспективі та зробити більший акцент на діджиталізацію, технології та дослідження [12].

Загальна продуктивність факторів виробництва досліджує обсяг усіх вироблених продуктів по відношенню до обсягу всіх ресурсів, необхідних для виробництва продуктів. Загальна продуктивність факторів виробництва показує сукупний вплив декількох змінних, таких як нові технології, зростання продуктивності, економія від масштабу, управлінський талант і зміни в організації виробництва [12].

Індикатор вимірює зростання загальної продуктивності факторів виробництва, оскільки вхідні та вихідні дані подаються у вигляді індексів обсягу. Заздалегідь визначений період часу використовується для вимірювання змін у обсягах виробництва та факторів виробництва (рис. 2.9) [12].

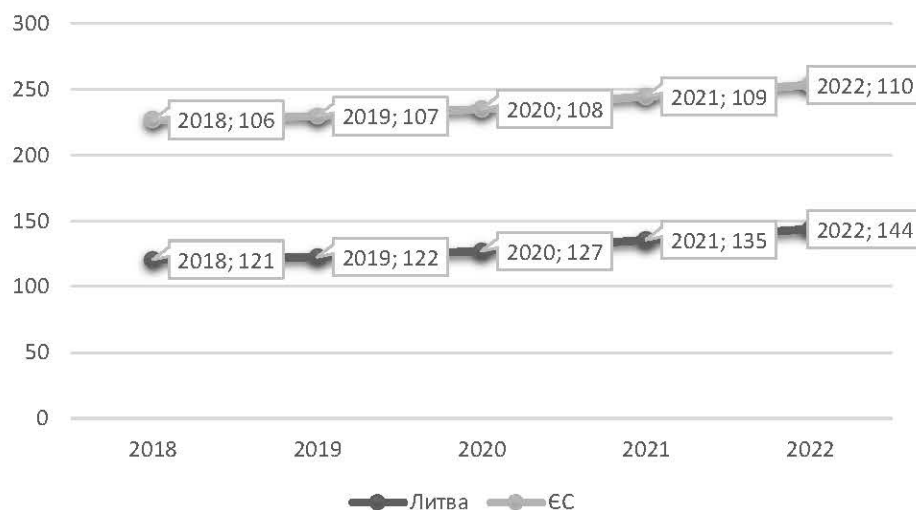


Рисунок 2.9 – Загальна продуктивність факторів виробництва в сільському господарстві Литви та ЄС

Джерело: складено автором за даними [12]

Загальна валова додана вартість у сільському господарстві в базових цінах на річну робочу одиницю є мірою продуктивності праці в секторі [12]. Вартість виробленої продукції за вирахуванням вартості проміжного споживання називається валовою доданою вартістю. Порівняльні дані про продуктивність праці надаються у вигляді валової доданої вартості на одиницю праці, що дозволяє проводити порівняння між країнами та підгалузями (рис. 2.10) [12].

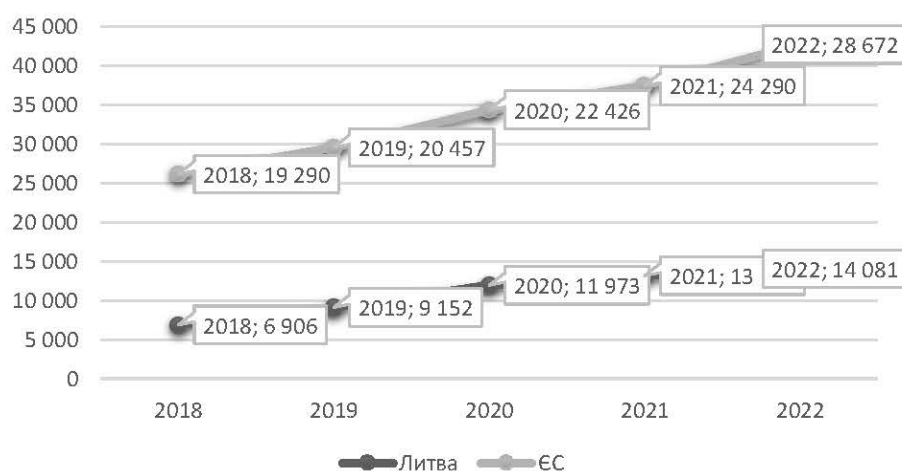


Рисунок 2.10 – Продуктивність праці в сільському господарстві в Литві та ЄС

Джерело: складено автором за даними [12]

З моменту відновлення незалежності аграрна політика Литви пройшла три основні етапи розвитку:

Ключові зміни з 1990 по 1996 рік, які звільнили країну від наслідків радянської окупації. Сільське господарство, промисловість і бізнес були адаптовані до ринкової економіки в період з 1997 по 2003 рік. Після набуття Литвою членства в ЄС, починаючи з 2004 року, почався розвиток агропродовольчої та сільської промисловості [48].

Литва приєдналася до ЄС у 2004 році і з того часу приєдналася до спільного європейського ринку, а також до заходів структурної політики ЄС, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності менш розвинених територій і зменшення соціально-економічної нерівності між регіонами ЄС за допомогою фінансових засобів. Жителі сільської місцевості Литви, а також ті, хто займається сільським господарством і харчовою промисловістю, можуть мати право на отримання допомоги від ЄС [48].

Фінансова допомога з боку Європи є дуже значною. Якщо з державного бюджету на сільське господарство було виділено 1,814 млрд. литів, то в період з 2004 по 2008 рік литовська аграрна галузь отримала 6,606 млрд. литів підтримки (прямі виплати, інвестиції та компенсації) [48].

Така щедра фінансова допомога мала значний вплив на аграрний сектор, дозволила вийти на нові ринки, стимулювати експорт, збільшити доходи фермерів та забезпечити їх стабільність, покращити інвестиційний потенціал та конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках, а також прискорити процеси модернізації та кооперації [48].

Зросла спроможність сільськогосподарської галузі конкурувати на світових ринках, а сільські регіони зазнали значних інфраструктурних покращень, що приваблює громадян та власників компаній. Згідно з розрахунками, фінансування ЄС становить 25% доходів сільського господарства в цілому і має значний позитивний вплив на фінансовий стан сектору [48].

Промисловий та виробничий сектор Литви відіграє важливу роль у зростанні національної економіки. Наприклад, на рисунку 2.11 показано вартість технологічної обробної промисловості [55].

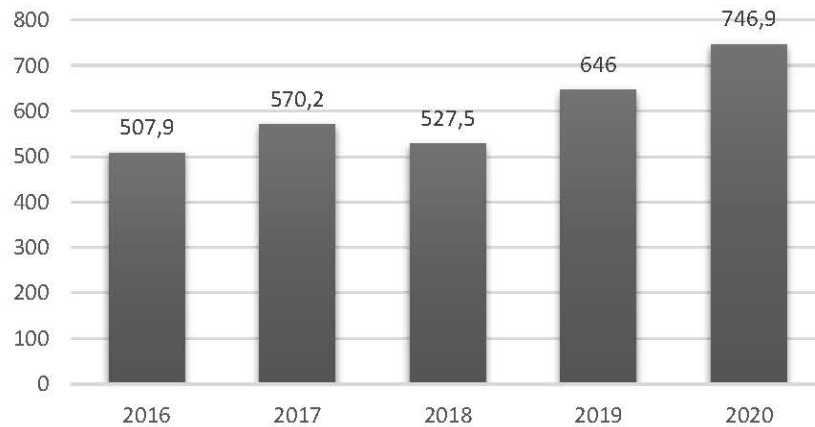


Рисунок 2.11 – Річна вартість виробництва високотехнологічної обробної промисловості в Литві з 2016 по 2020 рік, млн євро

Джерело: складено автором за даними [55]

Вартість продукції високотехнологічного виробничого сектору Литви зросла на 100,9 млн євро (+15,62%) у 2020 році порівняно з 2019 роком. Таким чином, вартість виробництва досягла максимального значення за весь досліджуваний період – 746,9 млн. євро [55].

Виробнича вартість – це оборот плюс або мінус зміни в запасах незавершеного виробництва, готової продукції та послуг; вона також включає капіталізоване виробництво, інші операційні доходи (за винятком субсидій) та придбання товарів і послуг для перепродажу. Виробнича вартість не включає доходи або витрати, які у звітності компанії класифікуються як фінансові або надзвичайні [55].

Виділення кредитів і вільний рух фінансових ресурсів не залежать від дій уряду. Литва погодилася з вимогами статті VIII Статей Угоди МВФ у 1994 році, які включали лібералізацію всіх поточних платежів і встановлення недискримінаційних валютних угод. Литва не має наміру вводити жодних обмежень і гарантує вільний рух грошових коштів. Уряд не накладає жодних

обмежень на фінансові позики та кредити, а також на кредити, пов'язані з веденням бізнесу або наданням послуг. Комерційні банки дозволяють нерезидентам відкривати рахунки [55].

Фінансова система відповідає нормам ЄС, є стабільною та добре регульованою. Наразі в країні функціонують Центральна кредитна спілка Литви, шість філій іноземних банків, два представництва іноземних банків, дванадцять комерційних банків, що мають ліцензію Банку Литви, та шістьдесят п'ять кредитних спілок. У Литві 288 банків ЄС пропонують транскордонні послуги без філій, а 3 фінансові установи, що перебувають у власності іноземних банків, які мають ліцензію ЄС, пропонують послуги без філій. У Швеції, Норвегії та Данії розташовані штаб-квартири майже всіх іноземних банків. Сукупні активи основних банків Литви на кінець 2021 року становили 45,4 млрд дол. [55].

Європейський центральний банк та Банк Литви стали власниками всіх банків 1 січня 2015 року. Інвестиції в портфель необмежені. На третій робочий день після завершення транзакції відбувається перехід права власності на акції, отримані в результаті автоматично підібраних торгів. Як член мережі бірж OMX, Вільнюська фондова біржа надає доступ до 80 відсотків усіх акцій, що торгуються на ринках країн Балтії та Північної Європи.

Спільними власниками OMX є Дубайська біржа та американська компанія NASDAQ. Наглядова служба Банку Литви відповідає за управління страховими компаніями, ринками цінних паперів, комерційними банками та кредитними спілками. Ворожі поглинання не заборонені литовським законодавством [55].

Протягом останніх п'ятнадцяти років потоки ПІІ до Литви коливалися, спочатку внаслідок світової фінансової кризи, а потім внаслідок регіональної кризи, в яку були залучені росія та Україна. Ця тенденція спостерігається і в інших країнах Балтії.

Світова економічна криза, спричинена спалахом COVID-19, призвела до падіння потоків ПІІ з 3,5 млрд дол. до 2 млрд дол. в період з 2020 по 2021 рік,

згідно зі Звітом ЮНКТАД про світові інвестиції за 2022 рік. Приблизно 44,9% ВВП країни, або 29,4 млрд дол. , було вкладено в прямі іноземні інвестиції станом на кінець 2021 року.

Галузями з найвищою концентрацією прямих іноземних інвестицій є обробна промисловість, нерухомість, IT-послуги, фінансові та страхові послуги, а також оптова та роздрібна торгівля.

США є найбільшим інвестором у Литві – 6,3 млрд. євро, за ними йдуть Швеція (4,1 млрд. євро), Великобританія (3,1 млрд. євро) і Німеччина (1,8 млрд. євро – VOL). За даними Банку Литви, у першій половині 2022 року приплив ПІІ склав 1,1 млрд євро, що в середньому становить 10 013 євро на особу (таблиця 2.2) [60].

Таблиця 2.2 – Основні показники ПІІ, 2020 – 2022 рр.

| | 2020 | 2021 | 2022 |
|--|--------|--------|--------|
| Надходження прямих іноземних інвестицій (млн дол.) | 3,518 | 2,865 | 2,158 |
| Обсяг ПІІ (млн дол.) | 29,411 | 26,215 | 27,541 |
| Кількість інвестицій у нові проекти (Greenfield),% | 66 | 58 | 69 |
| Вартість інвестицій у нові проекти (млн дол.) | 1,128 | 2,272 | 1,104 |

Джерело: складено автором за даними [60]

Литва надає податкові пільги міжнародним компаніям, які також можуть скористатися перевагами висококваліфікованого персоналу та першокласної інфраструктури. Отримання ліцензій на будівництво стало простішим, доступність електроенергії покращилася, міноритарні інвестори отримали сильніший захист, а система сплати податків в останні роки перейшла в електронну форму. Більше того, як внутрішнім, так і міжнародним інвесторам гарантується рівний захист відповідно до національного законодавства. Після сплати податків іноземні інвестори можуть вільно репатріювати прибуток,

дохід або дивіденди готівкою або в іншій валюті, або реінвестувати їх без будь-яких обмежень. Однак доходи країни менші, ніж у її сусідів, її внутрішній ринок обмежений, і вона залишається залежною від експорту в Росію, що робить її вразливою до потрясінь із зовнішнього світу [60].

Нещодавно Литва вдосконалила механізм перевірки національної безпеки, щоб привести його у відповідність до Регламенту ЄС про перевірку ПІІ. Серед інших змін, вона розширила перелік компаній та організацій, які вважаються важливими для національної безпеки, включивши до нього компанії, що займаються поводженням з радіоактивними відходами, постачальників послуг 5G та розробників інфраструктури, захищені публічні мережі передачі даних, служби громадської безпеки та надзвичайних ситуацій, операторів цифрових мереж мобільного радіозв'язку та окремі енергогенеруючі компанії. Зростаючі сектори з точки зору інвестиційних можливостей включають нерухомість і будівництво, аутсорсинг бізнес-процесів (BPO), спільні послуги, фінансові технології, біотехнології та лазери. Країна посідає 39 місце зі 132 у Глобальному інноваційному індексі 2022 року та 33 місце зі 180 в Індексі сприйняття корупції. Крім того, Литва посідає 35-е місце з 82 країн у рейтингу ділового середовища за версією журналу Economist [60].

Отже, Литва, стратегічно розташована між Євразією та Європою, зарекомендувала себе як приваблива для інвесторів країна зі стабільним демократичним урядом, високоосвіченою робочою силою та дотриманням стандартів ЄС. Незважаючи на економічні виклики, такі як російсько-український конфлікт та пандемія COVID-19, Литва продемонструвала стійкість: у 2020 році відбулося незначне скорочення, за яким слідувало потужне відновлення у 2021 році. В аграрній політиці країни пріоритетами є сталість, інновації та розвиток сільських територій, що підтримується значним фінансуванням з боку ЄС. У промисловому секторі, особливо у високотехнологічному виробництві, Литва переживає помітне зростання. Фінансова система є стабільною, з вільним рухом коштів, а прямі іноземні

інвестиції, особливо з США, відіграють вирішальну роль. Загалом, Литва пропонує різноманітні інвестиційні можливості, включаючи нерухомість, технології та біотехнології, що відображає її сприятливе бізнес-середовище та стратегічну економічну політику.

2.3 Соціально-економічні наслідки вступу Литовської Республіки до ЄС

Вступ Литовської Республіки до ЄС спричинив низку соціальних наслідків, які вплинули на повсякденне життя, міжкультурні відносини та суспільні інститути [45; 47; 51; 57].

1 травня 2004 року Литва стала членом ЄС. У 2007 році країна приєдналася до Шенгенської зони. Відтоді громадяни Литви можуть вільно подорожувати, працювати і оселятися (майже) по всій Європі. Процес інтеграції до ЄС і пов'язана з ним інтеграція Литви до європейського ринку праці призвели до зростання еміграції литовських громадян до інших країн-членів ЄС.

Міграційний баланс Литви був від'ємним з 2004 по 2018 рік, але нещодавно настав переломний момент: велика кількість людей іммігрувала, переважно як громадяни Литовської Республіки, які повертаються на батьківщину, але є також багато трудових іммігрантів зі Східної Європи. Як результат, міграційний баланс (чиста еміграція) у 2018 році майже досяг нуля, а в 2019 році змістився в позитивний бік. Попередні дані Державного агентства даних показують, що у 2022 році більше литовців повернулося, ніж виїхало, і це вже третій рік поспіль, коли спостерігаємо позитивне сальдо міграції громадян Литовської Республіки [45; 47; 51; 57].

Прибуття в країну з метою залишитися в ній більше ніж на рік називається імміграцією. Хоча імміграція часто пов'язана з в'їздом іноземців, вона охоплює всіх осіб – як іноземців, так і литовців, які повертаються на батьківщину, які хочуть залишитися в Литві на термін, що перевищує один рік. Згідно зі статистичними даними, між 2004 і 2016 роками більшість

іммігрантів, які в'їжджали до Литви, становили литовці, що поверталися (приблизно 80%), а решта 20% були іноземними громадянами як з країн ЄС, так і з країн, що не є членами ЄС. У 2017 і 2018 роках ця тенденція змінилася на протилежну: у 2017 році литовці, що повертаються, становили 50% від усієї імміграції, тоді як іноземці – 43% , а в 2018 році литовці, що повертаються, становили 57% від усієї імміграції [45; 47; 51; 57].

Акт еміграції – це виїзд з рідної країни з метою залишитися за кордоном на термін, що перевищує один рік. Згідно з даними Статистичного управління Литви, у 2004 році до Литви прибуло 438 тисяч осіб, а виїхало понад 744 тисячі осіб (рис. 2.12) [45; 47; 51; 57].

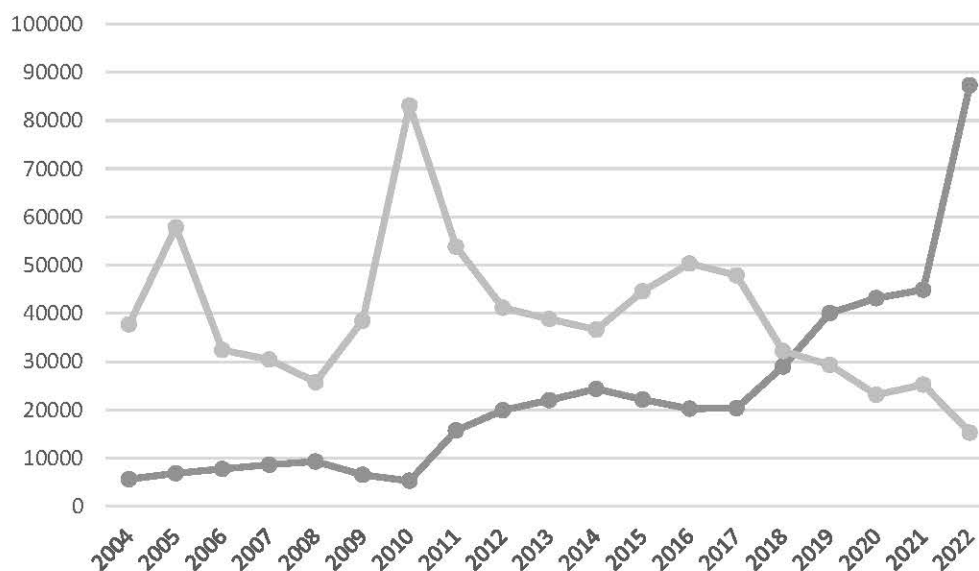


Рисунок 2.12 – Показники імміграції та еміграції на території Литви, 2004 – 2022 рр.

Джерело: складено автором за даними [45; 47; 51; 57]

Згідно зі статистичними даними за 2022 рік, іноземці становили 85% від загальної імміграції, тоді як литовці, що повертаються, – лише 15%. Оскільки ті, хто шукав порятунку від насильства в Україні, отримали тимчасовий захист у Литві, вони не вважаються біженцями (рис.2.13) [45; 47; 51; 57].



Рисунок 2.13 – Особи, які іммігрують до Литви, 2018-2022 рр.

Джерело: складено автором за даними [45; 47; 51; 57]

Литовці, які повернулися, становлять більшість іммігрантів до Литви (близько 50% від загальної кількості). У 2021 році було репатрійовано двадцять сім тисяч литовців. Серед репатріантів було майже 12 000 литовців з Великої Британії, понад 2 000 – з Норвегії, 1,8 тисячі – з Ірландії та приблизно 1 909 – з Німеччини. 14 352 особи вирішили повернутися до Литви у 2022 році.

З них близько 60% вирішили повернутися до сільської місцевості, а не до найбільших міст [45; 47; 51; 57].

Понад двадцять одна тисяча іноземних відвідувачів прибули до Литви. Влітку 2022 року в Литві проживало 145 118 іноземних громадян. Їх відсоток від загальної кількості населення Литви становить 5,1%, і він продовжує зростати. У порівнянні з аналогічним періодом минулого року іноземців стало приблизно на 60% більше. Громадяни Білорусі та України становлять основну частину іноземних іммігрантів – близько 31% від усіх іммігрантів. Німеччина, Італія та Латвія складають основну частину громадян ЄС (рис. 2.14) [45; 47; 51; 57].

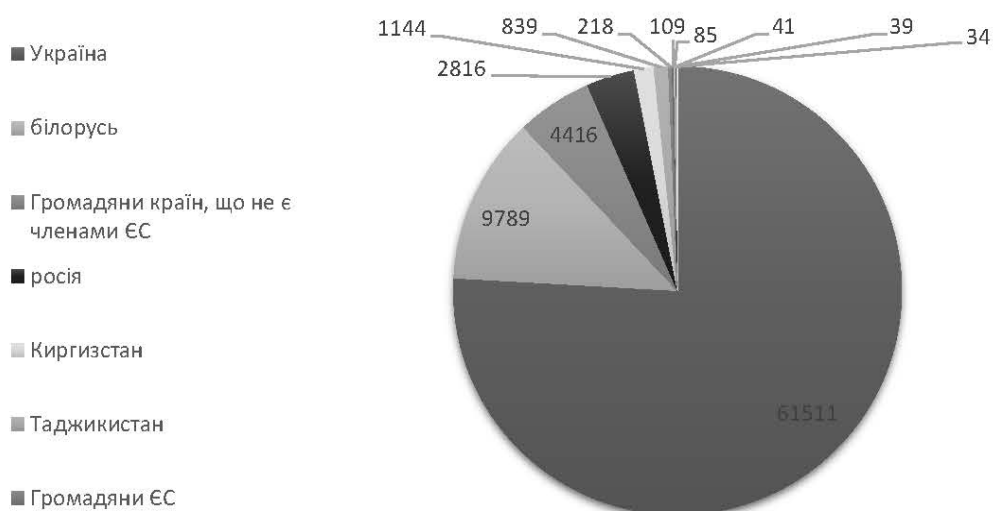


Рисунок 2.14 – Країни, громадяни з яких іммігрували до Литви у 2022
Джерело: складено автором за даними [45; 47; 51; 57]

Протягом тривалого часу більшість іммігрантів – в середньому 82% – були громадянами Литви, які поверталися. Три відсотки були громадянами ЄС, а п'ятнадцять відсотків – ні. У 2017 році ця картина змінилася. Лише 15% литовців повернулися у 2022 році; навпаки, 1% громадян ЄС і 84% громадян країн, що не входять до ЄС, були громадянами іншої країни. Близько 75% усіх іммігрантів були іноземними громадянами, більшість з них – громадяни білорусі та України [45; 47; 51; 57].

На рисунку 2.14 яскраво помітно, що більшість іммігрантів до Литви у 2022 році прибули з п'яти країн ЄС та країн, що не входять до ЄС. 70,8% іммігрантів у 2022 році були у віці від 15 до 44 років. У Литві лише 35,7% людей належать до цієї вікової категорії. Внаслідок еміграції буде менше шлюбів, нижча народжуваність і брак робочих рук, що спричиняє зменшення кількості молоді. Зростаючий відсоток безробітних повинен підтримуватися за рахунок зменшення частки працездатного населення [45; 47; 51; 57].

Якщо порівнювати кількість жителів Литви з кількістю емігрантів старшого віку, то наявна протилежна тенденція. Незважаючи на те, що вони

становлять 20% населення в цілому, особи у віці 65 років і старше - це лише близько 2% від загальної кількості емігрантів (рис. 2.15) [45; 47; 51; 57].

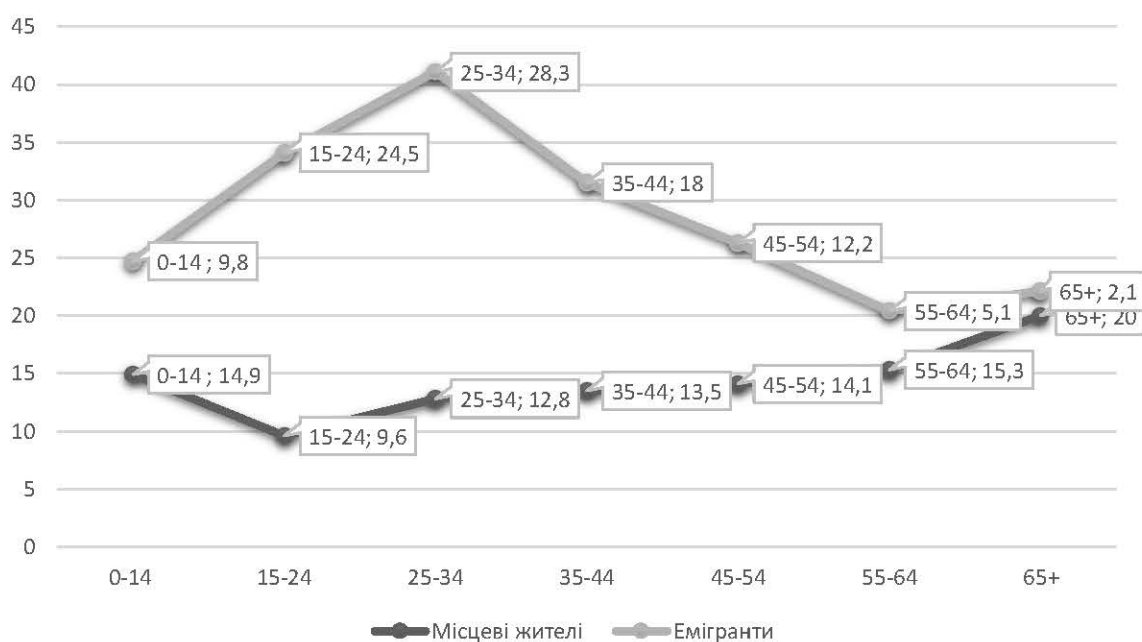


Рисунок 2.15 – Відсоткове співвідношення місцевих жителів та емігрантів за віком, 2022 рік, %

Джерело: складено автором за даними [45; 47; 51; 57]

Віковий діапазон від 25 до 34 років є найбільшою групою людей, які виїжджають з Литви. Згідно зі статистичними даними, в останні роки спостерігається зниження еміграції з Литви. У 2021 році країну покинули 18,8 тисячі литовців, у 2020 році – понад 15 тисяч, у 2019 році – понад 24 тисячі, а у 2018 році батьківщину залишили близько 29 тисяч [59].

Велика Британія довгий час була основним пунктом призначення для литовської еміграції, однак, починаючи з 2020 року, ця тенденція починає знижуватися [59].

У 2022 році 20% іноземців та громадян Литви переїхали до України. 12% емігрантів були з білорусі та Великої Британії. Німеччина та Норвегія продовжували залишатися популярними напрямками еміграції [59].

На рисунку 2.16 та 2.17 вказано темпи зростання населення Литви у період 2018 – 2022 [59].

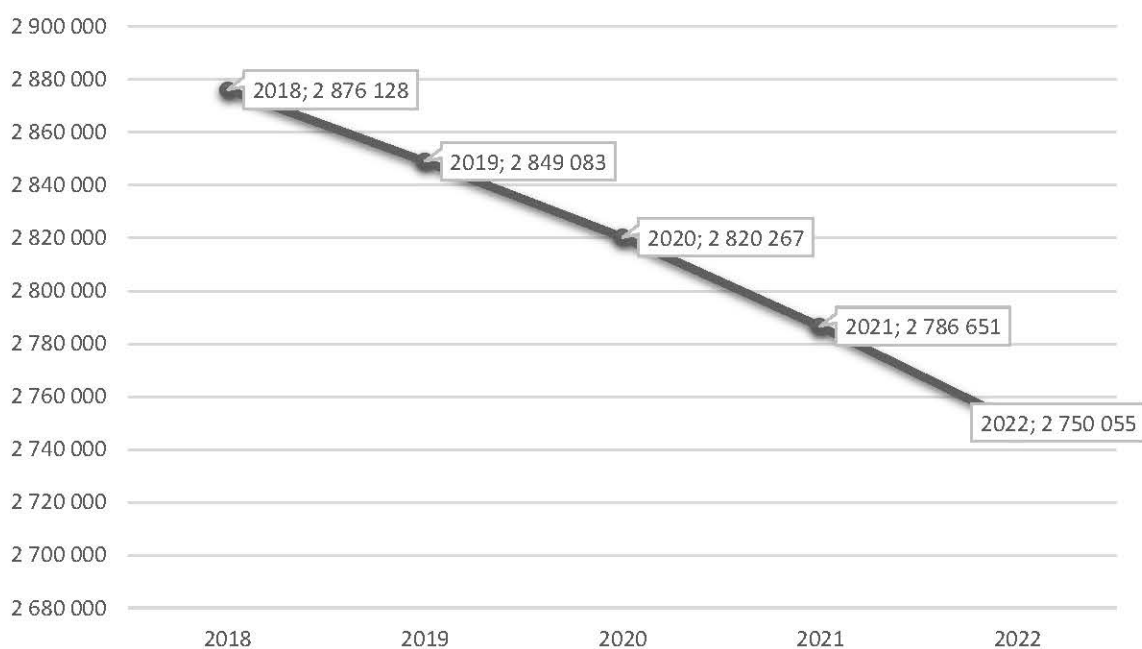


Рисунок 2.16 – Населення Литви у період 2018 – 2022 рр.

Джерело: складено автором за даними [59]

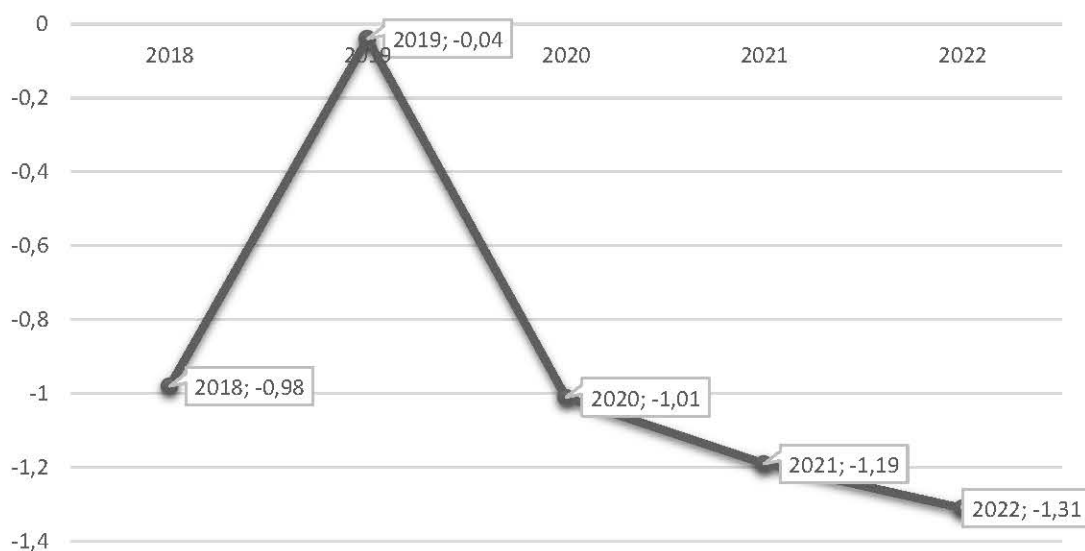


Рисунок 2.17 – Річний темп зростання населення Литви, 2018 – 2022 рр.,

%

Джерело: складено автором за даними [59]

У Литві рівень безробіття в середньому знизився до 8,1% в період з 2010 по 2022 рік, порівняно з середнім показником по євросоні 9,2%. У 2022 році рівень безробіття в Литві становив 6,0% (рис. 2.18) [12].

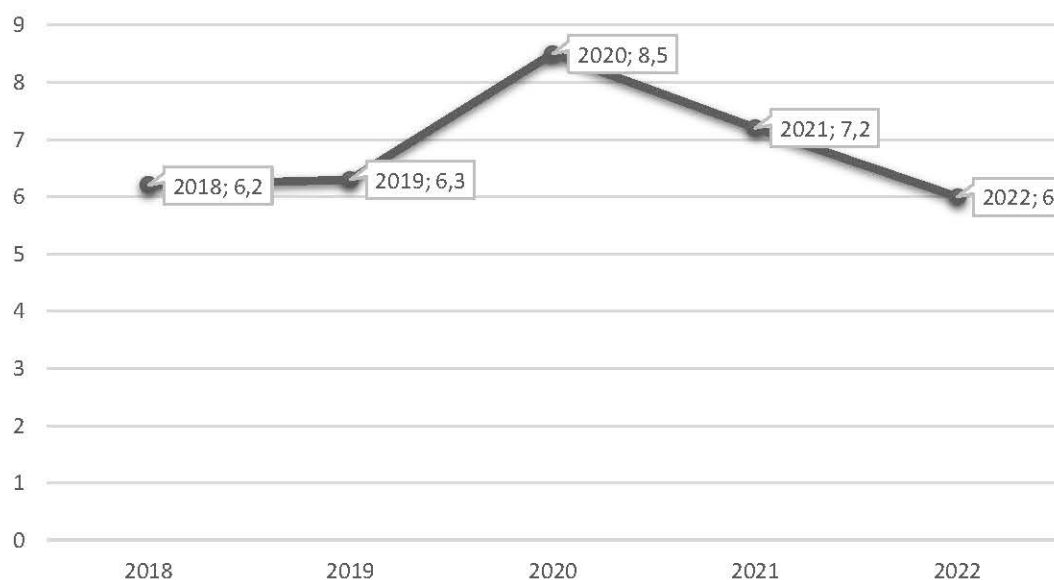


Рисунок 2.18 – Відсоток безробітних серед загального населення Литовської Республіки, 2018 – 2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [12]

На рисунку 2.18 добре помітно, що у 2020 році був найбільший відсоток безробітних, що було зумовлено пандемією COVID – 19, така тенденція була помічена в багатьох європейських країнах та інших. Але наступного року ситуація покращилась і за останніми даними станом на 2022 рік рівень безробіття зменшився до показників нижчих за 2018 рік [59].

На рисунку 2.19 добре видно, що заробітна плата в Литовській Республіці зростає з кожним, але не варто упускати з уваги рівень інфляції, який показано на рисунку 2.3 [44].

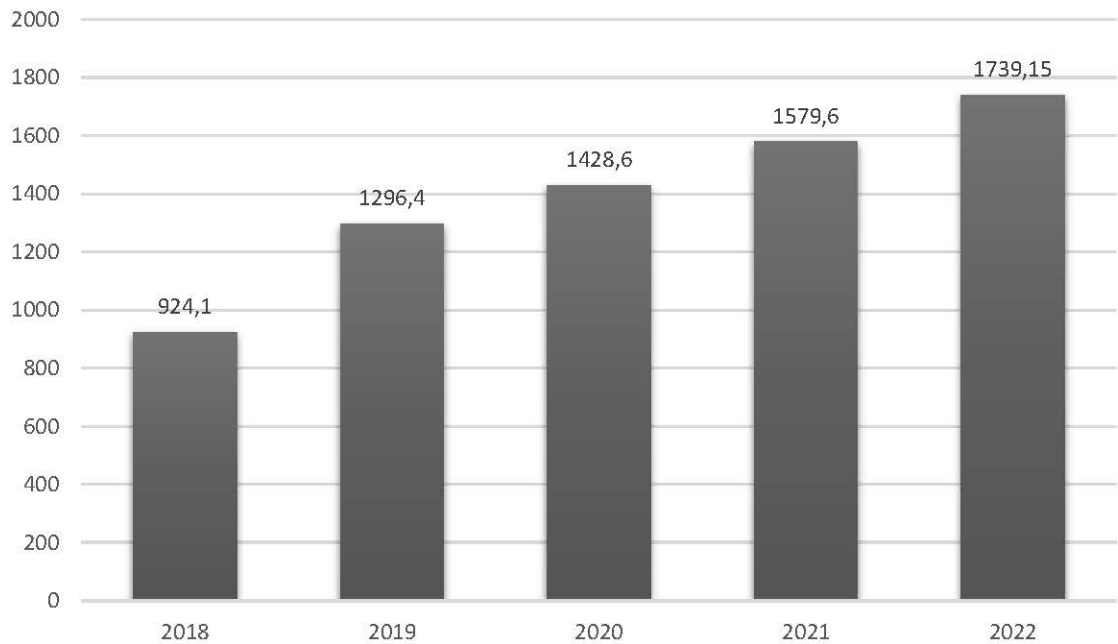


Рисунок 2.19 – Середня заробітна плата в Литовській республіці в період 2018 – 2022 рр., Євро

Джерело: складено автором за даними [44]

У 2021 році литовці заробляли в середньому понад 1,5 тисячі євро на місяць – це на понад 10% більше, ніж роком раніше. Середньомісячна заробітна плата значно зросла у 2019 році [49].

За попередніми статистичними даними, станом на початок 2023 року в Литві проживало 2 860 002 постійних мешканців. Станом на 1 квітня цього року в країні офіційно зареєстровано 157 900 безробітних. 9,0% населення країни працездатного віку були безробітними. Кількість безробітних зменшилася на 6,2%, або на 10 400 осіб, а офіційний рівень безробіття знизився на 0,7 відсоткових пунктів у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року (01.04. 2022 року) [49].

Хороші зміни відбуваються в більшості громад країни: у березні в 42 з 60 муніципалітетів було зафіксовано зниження рівня безробіття, в 10 муніципалітетах він залишився незмінним, а в 8 муніципалітетах – зріс [49].

Незважаючи на економічний спад та геополітичну непередбачуваність, ринок праці залишається стійким та динамічним, про що свідчить зниження

рівня безробіття та зростання рівня зайнятості. Сценарій, що прогнозується на 2023 рік, свідчить про те, що позиції деяких шукачів роботи зменшуються: оскільки підприємства скорочують плани розширення, роблять менше пропозицій про роботу, а конкуренція за вільні вакансії загострюється, шукачі роботи, які прагнуть швидко працевлаштуватися, мають менше можливостей для прийняття рішень та ведення переговорів щодо умов працевлаштування. Виняток становлять професії, що користуються високим попитом (інженерія, охорона здоров'я, освіта, деякі групи кваліфікованих робітників, а також оператори машин і устаткування) [49].

Отже, вступ Литовської Республіки спричинив значні соціальні наслідки, що вплинули на повсякденне життя, міжкультурні відносини та соціальні інститути. З 1990 року в Литві відбулося скорочення населення на 836 000 осіб, що становить майже 23% від загальної кількості населення країни. Еміграція створила такі проблеми, як нестача робочої сили, демографічні зрушення та перешкоди для розвитку. Однак в останні роки сформувалося позитивне сальдо міграції. Змінилися імміграційні тенденції: помітно збільшилася кількість литовців, які повертаються на батьківщину. Іноземці роблять значний внесок в імміграцію, складаючи близько 85% у 2022 році. Еміграція з Литви зменшилася, і, незважаючи на такі виклики, як безробіття та демографічні зміни, країна демонструє економічну стійкість і динамічні умови на ринку праці.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

За результатами другого розділу отримано висновки щодо макроекономічних показників та тенденцій розвитку економіки Литовської Республіки після вступу до ЄС, економічних трансформацій Литовської Республіки після набуття членства в ЄС: секторальний аналіз та соціально – економічних наслідків вступу Литовської Республіки до ЄС.

1. Вивчено, що з моменту вступу до ЄС у 2004 році в Литві спостерігаються позитивні макроекономічні тенденції, що зумовлено збільшенням прямих іноземних інвестицій, економічною стабільністю та доступом до структурних фондів ЄС. Запровадження євро у 2015 році ще більше посилює економічну інтеграцію, що призвело до низького рівня безробіття та стабільного зростання ВВП. Зокрема, під час кризи COVID-19 ЄС надав важливу фінансову підтримку через такі ініціативи, як План відновлення наступного покоління, включаючи гранти та позики, а також сприяв спільним закупівлям вакцин для вирішення економічних та медичних проблем, з якими стикається Литва.

2. Встановлено, що Литва, знаходячись на перехресті Євразії та Європи, здобула репутацію привабливої для інвесторів країни завдяки стабільному уряду, кваліфікованій робочій силі та відповідності стандартам ЄС. Зважаючи на російське вторгнення в Україну та пандемії COVID-19, Литва продемонструвала стійкість та економічне відновлення, зокрема в аграрній та високотехнологічній сферах. Інвестиційні можливості в країні розширюються, відображаючи сприятливе бізнес-середовище та стратегічну економічну політику Литви.

3. Вступ Литви до ЄС спричинив складні соціальні зміни, включаючи значну еміграцію та втрату населення, проте останнім часом країна проявляє позитивне сальдо міграції, прагнучи до економічної стійкості, не дивлячись на демографічні та ринкові труднощі, що свідчить про адаптивність Литви до нових реалій європейського співтовариства.

РОЗДІЛ 3

ПОДАЛЬШИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЯК ДЕРЖАВИ-ЧЛЕНА ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ

3.1 Сценарії подальшого економічного розвитку Литовської Республіки як держави-члена ЄС

Війна росії проти України – це, перш за все, трагедія, пов'язана з людськими життями, але він також матиме вплив на економіку Литви та світову економіку. Через ослаблення зв'язків між литовською економікою, фінансовою системою та росією прямиий вплив на економіку буде мінімальним. Потенційні економічні сценарії відіграють роль звичайних економічних прогнозів у періоди великої невизначеності [3; 50].

Світова економіка, яка все ще долає наслідки пандемії, зазнала ще одного удару з початком військового вторгнення росії в Україну. Конфлікт, що триває, і нещодавні санкції, запроваджені проти росії та білорусі, впливають на численні канали, включаючи міжнародну торгівлю, зростання цін на енергоресурси та іншу сировину, фінансовий сектор, ринки капіталу та валютні ринки, довіру інвесторів та споживачів, а також стрибки цін на сировинні товари [3; 50].

Економіка Литви постраждає від російської інтервенції в Україні через скорочення експорту, потенційні перебої з імпортом сировини та зростання цін на енергоносії. Той факт, що міжнародна торгівля Литви з росією кардинально змінилася, а торговельні контакти були набагато менш інтенсивними десять років тому, ніж до початку конфлікту, пом'якшує негативні наслідки для Литви з боку східних ринків. У період з 4 кварталу 2020 року по 3 квартал 2021 року експорт до росії становив 6% від загального експорту Литви; поставки до білорусі та України становили 3% і 6% відповідно. У 2022 – 2024 роках повне припинення експорту на ці ринки може призвести до уповільнення зростання литовської економіки на три відсоткові

пункти. Обмеження імпорту з певних країн може призвести до короткострокових перебоїв у виробництві через брак необхідної сировини, але навіть якщо будуть знайдені постачальники-замінники, витрати на придбання цієї сировини, ймовірно, будуть більшими [3; 50].

На сьогоднішній день економіка Литви перебуває в стагнації вже майже два роки і не розширюється, але й не скорочується. Незважаючи на те, що населення Литви зростає, реальні доходи збільшуються, а країна отримує більше коштів від ЄС, економіка не зростає такими ж темпами. Через недостатній попит як з боку місцевих, так і з боку іноземних джерел, здається, що потенціал розвитку економіки не реалізується повністю.

Структура економічного зростання 2022 року дещо відрізняється. Зростають лише інвестиції, оскільки приватне споживання різко падає, а експорт скорочується. Використання субсидій ЄС є основним фактором збільшення інвестицій. Ініціативи, підтримані нещодавно затвердженою фінансовою перспективою ЄС (2021 – 2027), набирають обертів, а ініціативи Фонду відновлення та стійкості (RRF) поступово втілюються в життя. Порівняно з аналогічним періодом минулого року, за перші дев'ять місяців цього року обсяг коштів ЄС, що надійшли на інвестиційні цілі, зріс майже на 25%. Це сприяє збільшенню обсягів будівельних робіт і допомагає уряду та приватному сектору витратити більше коштів [3; 50].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну матиме негативні економічні наслідки для інших експортних партнерів Литви, що знизить загальний зовнішній попит і погіршить перспективи зростання литовського експорту. Через відмову західних країн купувати російські ресурси ціни на нафту і природний газ продовжують зростати. Це призведе до підвищення вартості транспорту, опалення та електроенергії для всіх секторів економіки, а також до зростання інфляції споживчих цін, яку може сповільнити лише більш різке зниження цін на енергоносії на біржах і, як наслідок, вплив на гаманці споживачів через нові або розширені механізми адресної компенсації [3; 50].

Зростання невизначеності, ймовірно, стримуватиме інвестиції компаній, принаймні тимчасово, і впливатиме на рішення споживачів щодо скорочення споживання та збільшення заощаджень. Крім того, існує ймовірність того, що зростаюча кількість українських мігрантів, які в'їжджають до Литви, вплине на ринок праці в країні. Проблема нестачі робочої сили, яка останнім часом стала більш серйозною, зменшилася б, якби деякі люди вирішили залишитися в країні на довше і приєднатися до робочої сили. Це збільшило б кількість працівників у Литві [3; 50].

В найближчому майбутньому економічна активність буде низькою. Після зростання на 2,5% у попередньому році реальний валовий внутрішній продукт (ВВП), за прогнозами, знизиться на 0,2% цього року і зросте на 1,8% наступного року. Згідно з цією оцінкою, литовська економіка серйозно постраждала від шоків протягом тривалого часу і, як очікується, буде слабо зростати третій рік поспіль. Оцінка економічного зростання на 2024 рік була знижена (з 2,1% до 1,8%), беручи до уваги погіршення глобального економічного клімату. Найбільш несприятливо прогнозовано експорт. У 2024 році основну роль в економічному розвитку відіграватиме внутрішній попит. Погіршення стану ринку праці є недоцільним. З'явиться простір для зростання приватних витрат і значного збільшення реальних доходів домогосподарств. З іншого боку, на динаміку споживання впливатимуть настрої споживачів. Якщо вони й надалі проявлятимуть обережність, споживання може зрости менше, ніж очікується. Очікується, що економічну активність надалі стимулюватимуть інвестиції, оскільки очікується подальше зростання надходжень з фондів підтримки ЄС. Однак очікується, що інвестиції не зростуть настільки, як цього року (таблиця 3.1) [3; 50].

Прогнозується, що міжнародна торгівля зростатиме більш різко, оскільки світова економіка зростає, а світова інфляція знижується. Це матиме вплив на економічний розвиток Литви, а також інших країн. Очікується, що реальний ВВП Литви зросте на 3,1% і 3,3% у 2025 і 2026 роках відповідно. Хоча розрив у виробництві поступово скорочуватиметься, а темпи зростання

перевищуватимуть потенційне зростання виробництва, економічне зростання не буде таким потужним, як до шоків попередніх кількох років. На економіку Литви, як і на економіку інших країн, і надалі впливатимуть значні коливання у світовій економіці, зростання невизначеності та повільніше зростання інвестицій [3; 50].

Таблиця 3.1 – Перспективи розвитку економіки Литви

| | 2022 | 2023 | 2024 | 2025 | 2026 |
|--|------|------|------|------|------|
| Динаміка цін і витрат (річна зміна у відсотках) | | | | | |
| Середньорічна інфляція ІСЦП | 18,9 | 8,8 | 2,5 | 2,5 | 2,4 |
| Дефлятор ВВП | 16,6 | 7,7 | 2,9 | 2,9 | 2,9 |
| Заробітна плата | 13,3 | 12,2 | 9,4 | 8,7 | 8,3 |
| Дефлятор імпорту | 24,9 | -5,5 | 0,0 | 2,9 | 2,5 |
| Дефлятор експорту | 15,4 | 0,0 | 1,1 | 2,9 | 2,5 |
| Економічна активність (постійні ціни; річна зміна у відсотках) | | | | | |
| ВВП | 2,5 | -0,2 | 1,8 | 3,1 | 3,3 |
| Витрати на приватне споживання | 2,0 | -1,7 | 2,4 | 3,5 | 3,6 |
| Споживчі витрати сектору загальнодержавного управління | 0,4 | 0,3 | 0,2 | 0,0 | 0,0 |
| Валове нагромадження основного капіталу | 3,6 | 8,6 | 3,9 | 4,0 | 6,0 |
| Експорт товарів та послуг | 12,2 | -5,3 | 0,5 | 3,2 | 3,4 |
| Імпорт товарів та послуг | 12,4 | -7,2 | 1,4 | 3,6 | 4,3 |
| Ринок праці | | | | | |
| Рівень безробіття (середньорічний як у % до робочої сили) | 5,9 | 6,7 | 6,5 | 6,4 | 6,3 |
| Зайнятість (річна зміна у %) | 5,1 | 1,0 | -0,1 | -0,5 | -0,5 |
| Зовнішній сектор (у % ВВП) | | | | | |
| Баланс товарів та послуг | -2,0 | 4,0 | 4,0 | 3,7 | 3,1 |
| Сальдо поточного рахунку | -5,5 | 1,3 | 0,9 | 0,6 | 0,0 |
| Баланс поточного рахунку та рахунку операцій з капіталом | -4,0 | 2,8 | 2,6 | 2,7 | 1,4 |

Джерело: складено автором за даними [3; 50]

Ціни на енергоносії зазнали значних коливань після заворушень на Близькому Сході, хоча здебільшого вони утримувались на попередніх рівнях. Оцінки цін на продукти харчування та нафту майже не змінилися порівняно з попередніми прогнозами. Це означає, що ціновий тиск з боку зовнішнього світу все ще залишається помірним. Це одна з головних причин того, що загальний рівень цін у Литві залишається майже незмінним вже понад шість місяців, незважаючи на різке зниження річної інфляції. Крім того, схоже, що

внутрішні економічні події чинять менший тиск. Хоча витрати на оплату праці (номінальні) зростають швидкими темпами, що призводить до зростання цін, ці витрати починають знижуватися [3; 50].

Крім того, спостерігається зниження внутрішнього споживання, що стримує ціноутворення [3; 50].

Темпи зростання цін на послуги знижуються; ці ціни часто більше корелюють зі станом внутрішньої економіки. Після 8,8% цього року середньорічна інфляція, за прогнозом, знизиться до 2,5% наступного року. Базова інфляція буде знижена завдяки зниженню цін на енергоносії, тоді як більша частина зростання цін буде зумовлена підвищенням цін на послуги та промислову продукцію. У наступні роки ціни продовжать зростати такими ж темпами. Середньорічна інфляція прогнозується на рівні 2,5% у 2025 році та 2,4% у 2026 році [3; 50].

Оцінити економічний прогрес Литви та інших країн досить складно через постійні високі коливання цих та інших елементів. Тому замість того, щоб робити звичайні прогнози, спираючись на висновки економістів Литви слід виокремити три сценарії розвитку подій.

Таблиця 3.2 – Сценарії економічного розвитку Литовської Республіки

| | Ріст ВВП | Інфляція |
|-------------|----------|----------|
| Традиційний | 2,7% | 10,5% |
| Погіршений | 0,4% | 11,1% |
| Шоковий | 1,2% | 11,5% |

Джерело: складено автором за даними [50; 57]

Для цих сценаріїв враховується лише динаміка двох основних макроекономічних показників – ВВП та інфляції. Дані вже прораховані міжнародними профільними економістами.

Отже, представлена інформація транслює складну економічну картину для Литви, яка характеризується періодом низької економічної активності та

тривалим впливом зовнішніх шоків. Литва повинна вирішувати проблеми складного економічного середовища, з яким вона зіткнеться в найближчі роки, використовуючи адаптивні методи і уважно спостерігаючи за глобальною економічною динамікою. Це середовище характеризується зовнішньою невизначеністю.

3.2 Потенційні ризики для економіки Литовської Республіки в умовах подальшого розвитку європейської інтеграції та рекомендації щодо їх мінімізації

Литовська Республіка отримала багато переваг від європейської інтеграції, проте існують певні небезпеки і труднощі, з якими країна може зіткнутися, до основних відносять такі, які наведено на рисунку 3.1.

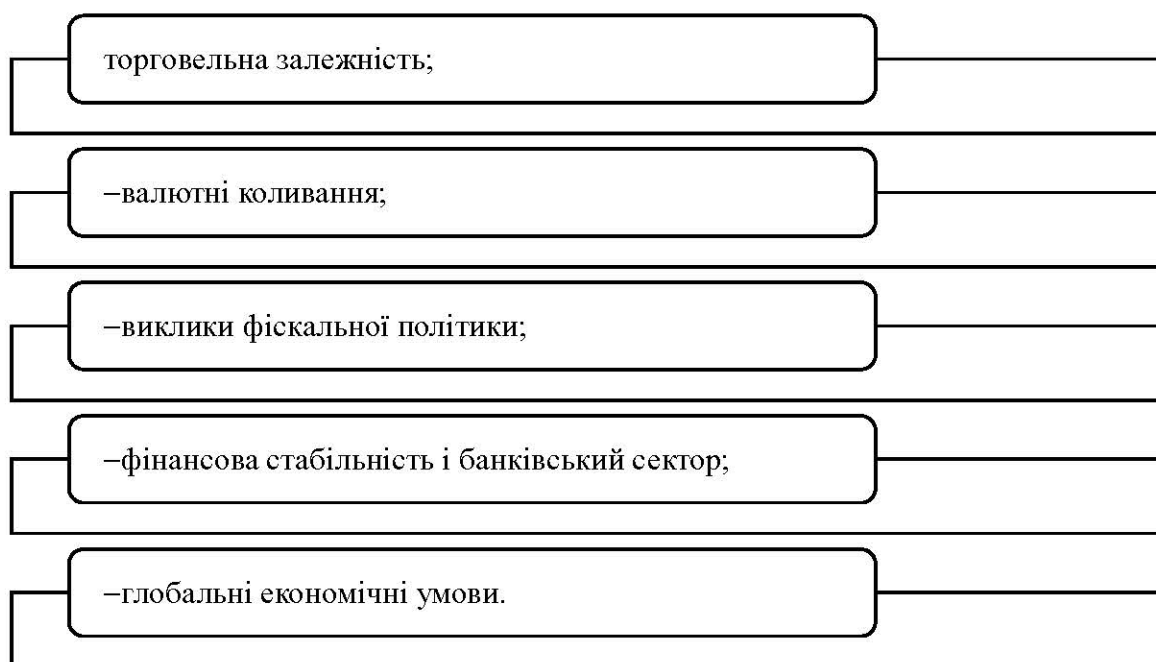


Рисунок 3.1 – Основні економічні труднощі для Литовської Республіки
Складено автором

Торговельна залежність. Значна частина ВВП Литви формується за рахунок експорту, особливо від інших країн-членів ЄС, тому економічна

стабільність Литви може опинитися під загрозою через будь-які збурення на ринку ЄС, спричинені торговельними суперечками, економічним спадом або змінами в угодах. На експортно-орієнтовану економіку Литви також може вплинути зниження споживчого попиту, спричинене економічним спадом в ЄС або в усьому світі. Зниження експортних надходжень та економічні труднощі можуть виникнути через скорочення ринку для литовських товарів на важливих ринках. Тарифи або інші торговельні перешкоди можуть бути запроваджені в результаті торговельних суперечок між ЄС та іншими країнами або навіть всередині ЄС, адже вони можуть перешкоджати потоку товарів і послуг, що завдасть шкоди експортоорієнтованій економіці Литви. Будь-які збої на ринку ЄС, у тому числі спричинені проблемами з логістикою або ланцюгами поставок, можуть ускладнити ситуацію і вплинути на литовський експорт. Це особливо стосується секторів економіки, де важливими є суворі виробничі терміни та виробництво "точно в строк". На Литву можуть вплинути зміни в законодавстві, правилах чи економічному адмініструванні ЄС. Підприємствам може бути складно дотримуватися правил, що змінюються, або пристосуватися до нових політичних рамок.

Рекомендація. Вкрай важливо, щоб Литва постійно оцінювала ці ризики та управляла ними за допомогою політичних ініціатив, планів диверсифікації та ініціатив, спрямованих на посилення стійкості економіки до зовнішніх економічних потрясінь. Проактивна економічна політика та постійна співпраця з партнерами з ЄС можуть допомогти зменшити ці ризики та сприяти сталому економічному зростанню.

Валютні коливання. Умови торгівлі Литви можуть змінюватися у відповідь на зміни в чинних торговельних угодах ЄС або зміни у відносинах ЄС з його торговельними партнерами. Це може вплинути на здатність литовських товарів конкурувати на світовому ринку. На конкурентоспроможність литовського експорту можуть впливати коливання курсу євро. Обсяги експорту можуть знизитися, якщо закордонні покупці вважатимуть литовські товари дорожчими через зміцнення євро по

відношенню до інших валют. На вартість імпорту для Литви також впливають коливання валютних курсів.

Підприємства, які залежать від імпортних ресурсів, можуть отримати вигоду від зниження витрат на імпортні товари та сировину завдяки зміцненню євро. З іншого боку, якщо курс євро знизиться, вартість імпорту може зрости, що вплине як на споживачів, так і на компанії. Інфляційний тиск може посилитися через значні та швидкі коливання валютних курсів, адже послаблення євро може призвести до збільшення витрат на імпорт, що може підвищити вартість продуктів і послуг на місцевому ринку.

Для організацій, які позичили гроші в інших валютах, крім євро, коливання обмінного курсу можуть мати значні наслідки, так як зміцнення євро може вплинути на державні або корпоративні фінанси, оскільки збільшить вартість погашення боргу, деномінованого в іноземній валюті. Через те, що загальна економічна стабільність і стабільність валюти часто пов'язані між собою, то різкі або нестабільні зміни вартості євро можуть вплинути на довіру інвесторів і, в свою чергу, вплинути на потоки капіталу в країну та з країни, а також на прямі іноземні інвестиції.

Як компонент Євросистеми, Банк Литви може здійснювати заходи монетарної політики для вирішення економічних проблем, спричинених коливаннями обмінного курсу. Ці стратегії підтримки стабільності можуть включати зміну процентних ставок або здійснення інших інтервенцій. Значні та тривалі коливання валютних курсів можуть впливати на торговельний баланс Литви. Профіцит торговельного балансу може виникнути через стабільно сильний євро, але дефіцит може виникнути через слабкий євро. Ретельне управління економічними наслідками необхідне в обох ситуаціях.

Рекомендація. Завдяки цим елементам Литва частково захищена від автономного вибору валютної політики як член Єврозони, але, тим не менш, вона вразлива до ширших тенденцій як в Єврозоні, так і в світовій економіці. Щоб зберегти економічну стабільність і конкурентоспроможність, компанії та

органи влади країни повинні уважно стежити за змінами валютного курсу і вносити необхідні корективи.

Виклики фіскальної політики. Литовській Республіці доведеться дотримуватися спільної фіскальної політики в міру подальшої інтеграції в ЄС. Може бути важко координувати економічні стратегії з іншими членами ЄС, особливо якщо існують відмінності в цілях або економічній ситуації країн-членів.

Різні країни-члени ЄС можуть мати різні економічні ситуації та темпи зростання. Коли країни мають різні економічні інтереси, стає важко координувати бюджетні стратегії. Те, що є прийнятним в одній країні, може бути неприйнятним в іншій. Єдина фіскальна стратегія часто передбачає відмову від певної фіскальної автономії організацій ЄС, отже, цілком можливо, що деякі члени ЄС, наприклад, Литва, побоюються втратити повноваження щодо своїх національних бюджетів та економічних стратегій.

Досить традиційним підходом може бути проведення спільної фіскальної політики, яка може не відповідати унікальним вимогам або труднощам, з якими стикається кожна країна-член. Це може стати проблемою, коли різні економіки вимагатимуть індивідуальних рішень.

Можна очікувати, що держави-члени будуть впроваджувати структурні зміни в рамках спільної бюджетної політики з метою підвищення своєї економічної конкурентоспроможності. Внутрішні групи інтересів можуть виступати проти впровадження таких заходів.

Країни з більш диверсифікованою економікою або міцнішим економічним фундаментом можуть легше протистояти економічним потрясінням. Отже є ймовірність, що гармонізація бюджетної політики не зможе адекватно врахувати різні ступені стійкості країн-членів.

Рекомендація. Як і інші члени ЄС, Литва повинна подолати ці перешкоди, щоб спільна бюджетна політика сприяла досягненню її економічних цілей і сприяла стабільності та розширенню ЄС в цілому. Одним з найважливіших аспектів нинішнього процесу європейської інтеграції є

досягнення балансу між необхідністю співпраці та захистом національних економічних інтересів.

На стабільність банківської системи Литви можуть вплинути зміни в європейських фінансових правилах та економічних умовах, особливо якщо в інших країнах Євросоюзу виникнуть проблеми, які матимуть зворотний ефект.

Банки Литви є частиною великої фінансової системи Євросоюзу. Будь-які проблеми або кризи в інших країнах Євросоюзу можуть мати ефект "перекидання", що впливає на стабільність литовської банківської системи. Ця взаємозалежність підкреслює, наскільки важливо, щоб європейська влада відстежувала можливі загрози та реагувала на них.

Зміни в європейському фінансовому законодавстві можуть безпосередньо вплинути на банківський сектор Литви. Банківські процедури та операції, можливо, доведеться змінити, щоб відповідати новим регуляторним рамкам і європейським стандартам, що розвиваються.

Проблеми кібербезпеки можуть вплинути на фінансову індустрію, яка включає банки. Швидкий технічний розвиток може виявити слабкі місця, тому необхідні узгоджені зусилля, щоб гарантувати надійний захист кібербезпеки для збереження цілісності фінансової індустрії.

На достатність капіталу банків можуть впливати зовнішні економічні критичні ситуації. У складні економічні часи важливо переконатися, що банки мають достатній запас капіталу, щоб протистояти збиткам і зберегти фінансову стабільність. Торговельні суперечки, геополітичні кризи та світові економічні спади – це лише кілька прикладів змінних, які можуть вплинути на фінансові ринки і, в свою чергу, на стабільність банківської системи Литви. Для управління системними ризиками та гарантування стабільності всієї банківської системи Євросоюзу життєво важливою є активна співпраця з європейськими організаціями, такими як Європейський центральний банк, Європейська банківська адміністрація та Європейська рада з системних ризиків.

Рекомендація. Банк Литви є одним з ключових регуляторних органів Литви, який стежить за стабільністю банківської галузі та захищає її. Щоб зменшити можливі труднощі та зберегти фінансову стійкість, необхідна постійна увага до деталей, оцінка ризиків та проактивні дії.

Навіть якщо вони мало пов'язані з європейською інтеграцією, зовнішні змінні, такі як фінансові кризи або світові економічні спади, можуть мати вплив на економіку Литви.

Оскільки експорт становить значну частину ВВП Литви, спад у світовій економіці може призвести до зниження попиту на литовські товари та послуги. Зниження рівня міжнародної торгівлі може негативно вплинути на експортно-орієнтовану промисловість Литви. Прямі іноземні інвестиції часто зменшуються внаслідок невизначеності у світовій економіці. Світова фінансова криза може спричинити зменшення притоку ПІІ, що може вплинути на розвиток інфраструктури та капіталомістких секторів у Литві. На витрати Литви на енергоносії та торговельний баланс можуть вплинути зміни цін на такі товари, як природний газ та нафта, у світі. Коливання цін на основні товари можуть вплинути на рівень інфляції в країні та загальну економічну стабільність.

Доступ до зовнішніх фінансових ринків може стати обмеженим під час світової фінансової кризи. Це може вплинути на фіскальну ситуацію в Литві, що ускладнить отримання грошей або реструктуризацію боргу на вигідних умовах.

Зміни в міжнародних потоках капіталу, зумовлені економічними обставинами та ставленням інвесторів, можуть вплинути на доступ державного та комерційного секторів Литви до фінансування та його вартість.

Невизначеність у світовій економіці може вплинути на довіру інвесторів та споживачів. Зниження інвестицій та споживчих витрат може бути наслідком низької довіри, що вплине на економіку в цілому.

Рекомендація. Під час економічної кризи Литва, як і багато інших країн, може звернутися за допомогою до міжнародних фінансових організацій.

Умови програм допомоги можуть вплинути на економічні зміни та політику країни.

Завдяки цим елементам економічна стійкість Литви та її здатність долати зовнішні перешкоди залежать від мудрого політичного вибору, виваженого фінансового менеджменту та загальної адаптивності країни до мінливих міжнародних обставин. Проактивні дії та постійне спостереження за зовнішніми змінними можуть допомогти зменшити вплив світового економічного спаду на економіку Литви.

Отже, розглядаючи економічний добробут Литви, варто взяти до уваги декілька ключових викликів та рекомендацій. Залежність ВВП від експорту до країн ЄС ставить країну під загрозу внаслідок торговельних конфліктів та економічних спадів, тому рекомендується активна диверсифікація та постійна оцінка ризиків. Коливання курсу євро може вплинути на конкурентоспроможність експорту, вимагаючи уважного моніторингу та корекцій. Гармонізація фіскальної політики в ЄС потребує уважної балансованості співпраці та захисту національних інтересів. Зміни в європейському фінансовому регулюванні та кібербезпеці можуть впливати на банківський сектор Литви, вимагаючи постійної уваги та превентивних заходів. Зовнішні фактори, такі як фінансові кризи, наголошують на важливості співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. Остаточо, мудре політичне управління, фінансова виваженість та адаптивність є вирішальними для забезпечення економічної стійкості Литви в умовах невизначеності.

3.3 Розвиток торговельно-економічних відносин України та Литовської Республіки в умовах європейської інтеграції: розробка рекомендацій

Відносини з Литовською Республікою розвиваються з давніх часів, якщо поглянути на історію двох країн. Спільна історія України та Литви сягає своїм корінням у середньовіччя. Вже в ті часи існував військово-політичний та

династичний союз між королем Київської Русі Данилом Галицьким та засновником Литовської держави князем Міндаугасом. Його метою, як і зараз, була протидія спільному ворогу зі Сходу.

Литва традиційно є найбільшим торговельним партнером України серед країн Балтії. Інтереси Литви в Україні проявляються через реформування України та імплементацію законів, прийнятих у рамках реформ, імплементацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, покращення бізнес-клімату в Україні, посилення економічного співробітництва, розвиток проекту "Вікінг" та підвищення привабливості його послуг у регіоні, усунення митних бар'єрів для інтенсифікації транзиту товарів, відновлення історичної спадщини Великого князівства Литовського в Україні, посилення співпраці між неурядовими організаціями та розвиток студентських обмінів, поглиблення багатостороннього регіонального співробітництва. багатостороннє регіональне співробітництво у сфері охорони довкілля, інформаційних технологій [9].

Щодо інтересів України в Литві, то основними пунктами є підтримка України на міжнародній арені (ЄС, НАТО, ОБСЄ, ООН), сприяння остаточній ратифікації Угода про асоціацію з ЄС, запровадження безвізового режиму з ЄС та інших форматів співпраці між Україною та ЄС, розширення співпраці у сфері оборони та безпеки, посилення економічної, енергетичної та інфраструктурної співпраці, вихід українського бізнесу на ринки Литви та ЄС, а також сприяння в отриманні кредитів від міжнародних та литовських банків, розширення регіональної співпраці [9].

Також важливо те, що на шляху до європейської та євроатлантичної інтеграції Литва є вірним союзником і надійним партнером України.

Вона була серед перших членів ЄС, які схвалили Угоду про асоціацію між Україною та ЄС за спрощеною процедурою. 18 березня 2021 року Литва стала першим членом ЄС, який підписав Спільну декларацію про європейську перспективу України. Таким чином, Литва однією з перших висловила за прийняття нашої держави як кандидата на членство в ЄС і зробила

професійний внесок у цю справу. Литовський Сейм ухвалив резолюцію "Про надання Україні статусу країни-кандидата та повноправного членства України в Європейському Союзі" вже 10 березня 2022 року. 23 червня 2022 року на засіданні Європейської Ради Литва прийняла рішення про надання Україні статусу потенційного члена ЄС [9].

Щодо набуття Україною статусу кандидата в ЄС, то це має низку переваг, зокрема:

- початок масштабної програми реформ, спрямованої на наближення країни до членства в ЄС шляхом наближення добробуту, рівня життя та правового захисту українців до рівня країн ЄС;
- фінансова допомога, включаючи гранти, інвестиції та технічну допомогу, буде доступна Україні в міру її підготовки до вступу в ЄС;
- залучення інвестицій, адже в результаті змін глобальні інвестори знайдуть Україну більш привабливою, а країни-члени ЄС розглядатимуть українські інвестиції як інвестиції в розширення та зміцнення ЄС;
- зростання співпраці, адже Україна братиме участь у проектах і програмах ЄС, доступних як для країн-кандидатів, так і для країн-членів [61].

Рисунок 3.2 наочно демонструє це в період з 2020 по 2022 роки [1; 3].

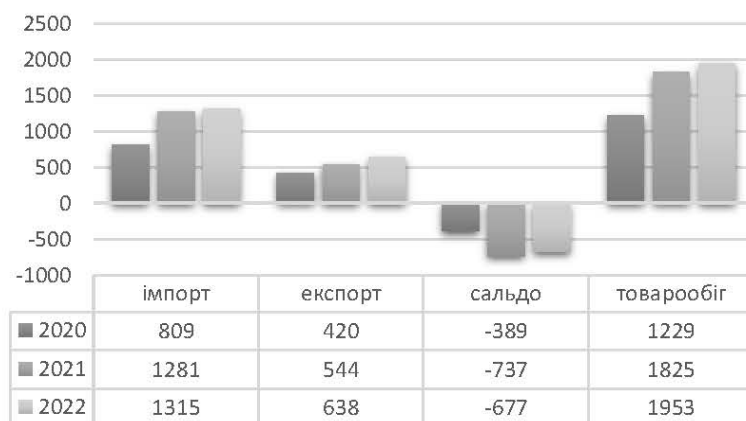


Рисунок 3.2 – Динаміка імпорту та експорту товарів за країнами ЄС, млн дол.

Джерело: складено автором за даними [1; 3]

Дивлячись на дані, наведені на рисунку 3.2, ми бачимо, що, наприклад, у 2020 році порівняно з 2019 роком він зменшився на 29%, і на це вплинула світова пандемія COVID-19. Але у 2021 році імпорт вже значно покращився і збільшився на 36,85%. Щодо 2022 року, то зростання було досить незначним, а саме лише на 2,59%, але на це вплинуло повномасштабне вторгнення росії в Україну.

Щодо експорту товарів до Литви, то за даними НБУ, ми бачимо стабільне зростання, хоча й досить повільними темпами. У 2020 році – лише на 5,95%. У 2021 році – на 22,79%. А станом на 2022 рік – на 14,73%, що є досить непоганим показником для ситуації, яка зараз відбувається в Україні.

На рисунку 3.2 також видно, що товарообіг між двома країнами зростає з кожним роком, що свідчить про покращення економічних відносин між країнами.

Однак, беручи до уваги сальдо, воно є від'ємним, що означає, що імпорт все ще переважає над експортом

Хоча експорт збільшується з кожним роком, це відбувається досить повільно, а також існують певні обставини всередині України, які впливають на такі негативні економічні показники.

Тому стає очевидно, що обидві країни активно торгують різними видами товарів. Це може бути сировина, напівфабрикати, готова продукція, обладнання, електроніка, продукти харчування тощо. Ці товари експортуються та імпортуються між країнами.

Зростаючий імпульс інтеграції України до ЄС відкриває потенційні можливості для інвесторів, які прагнуть отримати доступ до ринку ЄС. Крім того, очікується, що відновлення України залучить сотні мільярдів доларів від урядів, міжнародних фінансових організацій (МФО) та приватного сектору. Корупція, особливо в судовій системі, залишається проблемою (таблиця 3.2) [1; 40; 51; 62].

Незважаючи на потенціал України, ПІІ залишаються на низькому рівні. Навмисне руйнування росією української цивільної інфраструктури, окупація

значної частини української території, запеклі бої на фронті, ракетні та безпілотні атаки на цивільне населення та цивільну інфраструктуру по всій Україні, втрата робочої сили через вторгнення, забруднення нерозірваними боєприпасами та інші екологічні наслідки війни створюють проблеми для нових та існуючих інвесторів. Однак більшість областей України не знаходяться на лінії фронту. Підкреслюючи відмінності у сприйнятті ризиків іноземними інвесторами в Україні та за її межами, деякі існуючі іноземні інвестори здійснюють нові прямі інвестиції на десятки мільйонів доларів кожен, тоді як інвестиції нових інвесторів є обмеженими. Існуючі проблеми з корупцією та ненадійною судовою системою зберігаються, а запровадження Україною валютного контролю воєнного часу та режиму фіксованого обмінного курсу додало нових ускладнень. Тим не менш, реконструкція та відновлення відкривають значні потенційні можливості, особливо для інвесторів, які починають працювати на ранніх стадіях і мають високу толерантність до ризику.

Таблиця 3.2 – Ключові показники та рейтинги України на ринку ПІІ за 2022 рік

| | |
|--------------------------------------|------------|
| Індекс сприйняття корупції | 116/180 |
| Глобальний інноваційний індекс | 57/132 |
| ВВП на душу населення, Світовий Банк | 4 270 дол. |

Джерело: складено автором за даними [1; 40; 63]

Литва стратегічно розташована на перехресті Європи та Євразії. Вона пропонує інвесторам диверсифіковану економіку, правила та норми ЄС, добре освічену багатомовну робочу силу, розвинену ІТ-інфраструктуру та стабільний демократичний уряд. Економіка Литви стабільно зростала після економічної кризи 2009 року, але скоротилася у 2020 році через економічні наслідки пандемії COVID-19. Однак у 2021 році вона відносно швидко відновилася, досягнувши 5,1 відсотка зростання ВВП завдяки бюджетному

профіциту та накопиченим до кризи фінансовим резервам, а також добре диверсифікованій економіці. Країна приєдналася до Єврозони в січні 2015 року і завершила процес вступу до Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у травні 2018 року. Рівень доходів у Литві нижчий, ніж у більшості країн ЄС. За середньою чистою місячною заробітною платою Литва посідає 23 місце з 27 країн-членів ЄС. Згідно зі статистикою Банку Литви, на кінець 2021 року Сполучені Штати були 15-м найбільшим інвестором Литви з сукупним обсягом інвестицій у розмірі 366 мільйонів доларів США (1,3 відсотка від загального обсягу ПІІ) (таблиця 3.3) [1; 40; 63].

Таблиця 3.3 – Ключові показники та рейтинги Литви на ринку ПІІ за 2022 рік

| | |
|--------------------------------------|-------------|
| Індекс сприйняття корупції | 33/180 |
| Глобальний інноваційний індекс | 39/132 |
| ВВП на душу населення, Світовий Банк | 23 690 дол. |

Джерело: складено автором за даними [1; 40; 63]

Литва пропонує багато інвестиційних можливостей у більшості секторів економіки. До секторів, які на сьогоднішній день залучили найбільше інвестицій, належать інформаційні та комунікаційні технології, біотехнології, металообробка, машини та електрообладнання, пластмаси, меблі, деревообробна та паперова промисловість, текстиль та одяг. Литва також пропонує можливості для інвестицій у зростаючі сектори нерухомості та будівництва, аутсорсингу бізнес-процесів (ВРО), спільних послуг, фінансових технологій, біотехнологій [52].

За даними Національного банку України, станом на 31 грудня 2021 року Литовська Республіка інвестувала в українську економіку 212,7 млн доларів США. За рік обсяг непогашених прямих інвестицій (акціонерного капіталу та облігацій) збільшився на 1,9 млн дол. США.

Що стосується монетарної політики Литви, то слід відмітити, що разом з Європейським центральним банком та іншими центральними банками Єврозони банк Литви працює над досягненням головної мети єдиної монетарної політики – підтриманням цінової стабільності в Єврозоні. Цінова стабільність найкраще підтримується шляхом досягнення 2-відсоткової інфляції в середньостроковій перспективі. Ця ціль є симетричною. Це означає, що негативні та позитивні відхилення від цілі однаково небажані. Стабільні ціни сприяють стійкому економічному зростанню та підвищенню добробуту населення.

Як член Євросистеми, Банк Литви бере активну участь у процесі прийняття рішень та реалізації монетарної політики. Голова Правління Банку Литви є членом Ради керуючих ЄЦБ. Рада керуючих є головним органом прийняття рішень в Євросистемі, який ухвалює всі основні рішення щодо монетарної політики. Голови НЦБ, як члени Ради керуючих, формують і висловлюють свої погляди незалежно, прагнучи до добробуту Єврозони в цілому. Експерти Банку Литви проводять дослідження, надають інформацію та ідеї, необхідні для формування позиції Голови Правління Банку Литви [50].

Основні показники платіжного балансу Литовської Республіки та співвідношення відповідного показника до ВВП. Платіжний баланс складається з поточного, капітального та фінансового рахунків. Поточний рахунок – операції з товарами та послугами, а також первинні та вторинні доходи протягом періоду. Рахунок операцій з капіталом – операції з нефінансовими активами та капітальні трансферти протягом періоду. Фінансовий рахунок – операції з фінансовими активами та зобов'язаннями протягом періоду. Відношення індикатора до ВВП розраховується на основі квартального ВВП (у поточних цінах).

Через російське вторгнення в Україну Україна звернулася до МВФ з проханням виділити 1,4 мільярда доларів США екстреної фінансової допомоги в рамках інструменту швидкого фінансування (RFI). Виконавча рада МВФ ухвалила відповідне рішення 9 березня 2022 року. Програма RFI спрямована

на фінансування пріоритетних видатків та задоволення нагальних потреб платіжного балансу України у зв'язку з триваючою війною, які, якщо їх не задовольнити, призведуть до негайного та серйозного економічного колапсу. 30 вересня 2022 року Виконавча рада МВФ схвалила продовження дії інструментів антикризового фінансування (також відомих як "Вікно на випадок продовольчого шоку"), призначених для надання додаткової екстреної допомоги країнам-членам, які мають нагальні потреби у підтримці платіжного балансу через світову продовольчу кризу. Це продовження дозволило Україні подати запит на новий транш у розмірі 1,3 млрд дол. в рамках Механізму розширеного фінансування, і 07.10 2022 р. Виконавча рада МВФ ухвалила рішення про виділення 1,3 млрд дол. США [3; 50].

Розглянемо варіант розвитку подій в економічному секторі пов'язаному з ПІІ після вступу в ЄС, на основі даних Литовської Республіки, які наведено на рисунку 3.3 [60].

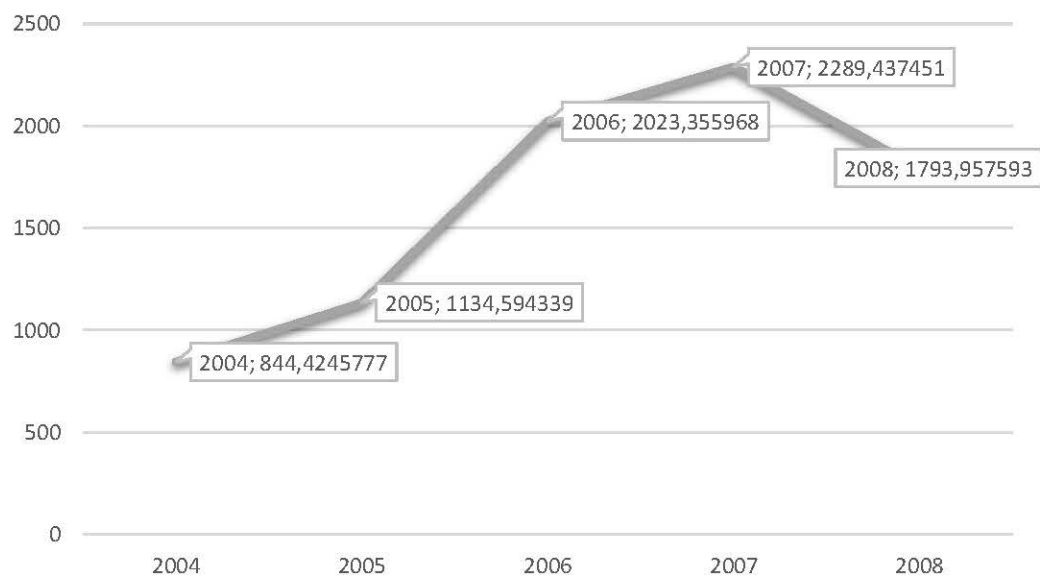


Рисунок 3.3 – Дані ПІІ до Литовської Республіки у період з 2004 по 2008 рр., після вступу до ЄС, млн дол.

Джерело: складено автором за даними [60]

Проаналізувавши дані з рисунку 3.3 помітно, що темпи зростання ПІІ до 2004 року було значно менші за період після 2004, тобто після того як Литовська Республіка стала частиною ЄС.

Враховуючи дані у період з 2004 по 2008 роки, тобто після вступу до ЄС, то помітно, що ПІІ досить сильно почали зростати, а саме з 2004 по 2005 їх кількість зростає на 34%, з 2005 по 2006 – 78%, з 2006 по 2007 – 13%, а з 2007 по 2008 зменшилось на 21% внаслідок світової кризи.

Взявши ці відсоткові дані зростання і застосувавши їх до показників України, умовно припустивши, що вона стала членом ЄС з 2023 року, то можна відобразити такі дані зростання ПІІ (рис. 3.4).

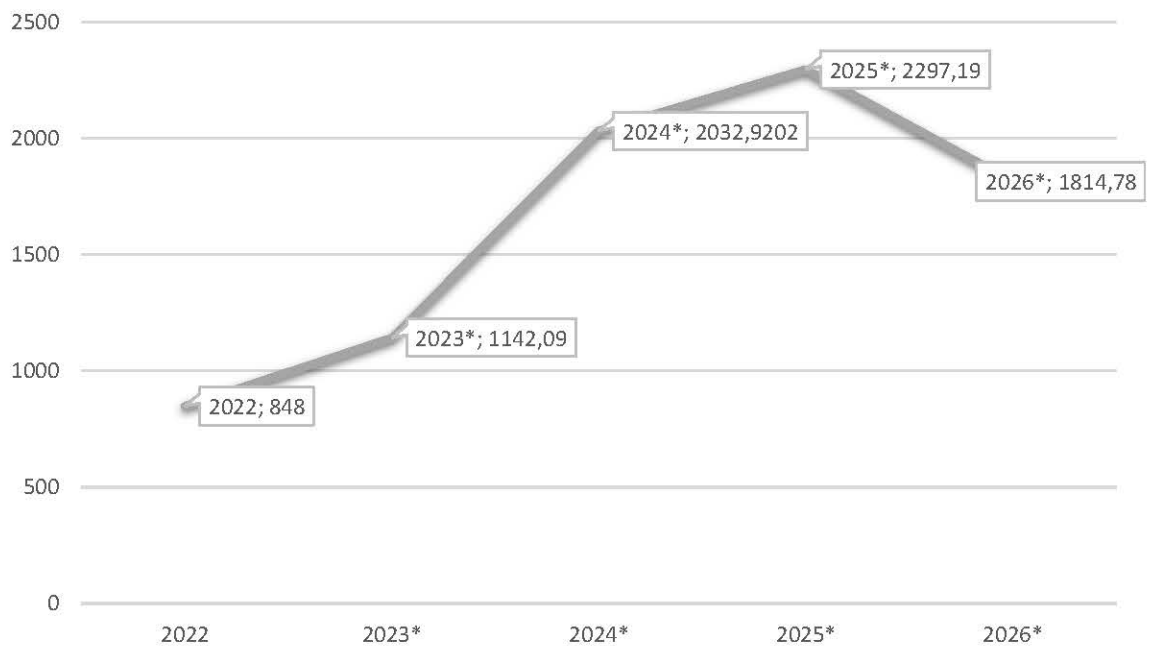


Рисунок 3.4 – Умовні дані ПІІ до України на основі показників Литви після вступу до ЄС, млн дол.

Джерело: складено автором за даними [60]

Отже, на рисунку показано, які умовні показники могла мати б Україна, якби вступила до ЄС у 2022 році, якщо спиратись на досвід Литовської Республіки.

Але це є неможливим, адже, по-перше, у 24 лютого 2022 році відбулось повномасштабне вторгнення росії на територію України, т яке відбувається по сьогоднішній день. По-друге, Україна лише у 2022 році набула статус «кандидата-члена в ЄС», і тільки почала вносити зміни економічних складової та її секторів.

Україна зараз може лише використовувати досвід Литовської Республіки, адже вона здійснила різноманітні економічні реформи та зміни політики, щоб відповідати критеріям членства в Європейському Союзі. Процес вступу передбачав узгодження економічної політики, інституцій та правил країни зі стандартами ЄС.

Також значною відмінністю в цих країнах зовнішній вплив на їх економічний стан, тобто Литовська Республіка вступала та готувалась до вступу в досить мирних умовах для країни, в той час коли в Україні ведуться воєнні дії, що впливає на її загальний економічний стан та має негативний наслідок на залучення ПІІ в економіку країни.

Отже, Україна та Литва мають глибокі історичні зв'язки, які налічують свої корені у середньовіччі. Історичний союз між королем Київської Русі Данилом Галицьким та князем Литви Міндаугасом був укладений для спільного протистояння загрози зі сходу. Сучасно Литва залишається основним торговельним партнером для України серед країн Балтії, що підкреслює важливість їхніх економічних відносин. Інтереси Литви в Україні охоплюють реформи, виконання Угоди про асоціацію з ЄС, поліпшення бізнес-клімату, економічне співробітництво та культурні зв'язки. У свою чергу, Україна шукає підтримку від Литви у ратифікації угоди з ЄС, безвізовому режимі, оборонному співробітництві та інших ключових сферах. Загалом, відносини між Україною та Литвою вражають своєю багатогранністю та взаємодією в історичному, економічному та дипломатичному планах, що свідчить про їхню взаємну підтримку та готовність до подальшого розвитку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

За результатами третього розділу отримано висновки щодо сценаріїв подальшого економічного розвитку Литовської Республіки як держави-члена ЄС, потенційних ризиків для економіки Литовської Республіки в умовах подальшого розвитку європейської інтеграції та рекомендації щодо їх мінімізації та розвитку торговельно-економічних відносин України та Литовської Республіки в умовах європейської інтеграції.

1. Представлені дані характеризують складну економічну картину Литви, яка характеризується низькою економічною активністю та тривалими зовнішніми шоками. Використовуючи адаптивні стратегії та уважно спостерігаючи за глобальною економічною динамікою, Литва повинна вирішувати проблеми складного економічного середовища, з яким вона зіткнеться в найближчі роки. Зовнішня невизначеність характеризує це середовище.

2. Розглядаючи економічний добробут Литви, важливо акцентувати на ключових викликах та рекомендаціях. Залежність від експорту до країн ЄС, коливання курсу євро, гармонізація фіскальної політики, кібербезпека та зовнішні фактори визначають необхідність активної диверсифікації, постійної оцінки ризиків, уважної збалансованості та мудрого політичного управління для забезпечення економічної стійкості Литви в умовах невизначеності.

3. Глибокі історичні зв'язки між Україною та Литвою, що сягають середньовіччя, визначають їхню взаємну підтримку та співпрацю. Литва залишається важливим економічним партнером для України, а їхні спільні інтереси охоплюють реформи, економічне співробітництво та культурні зв'язки. Взаємні зусилля та готовність до подальшого розвитку вказують на динамічний і обширний характер відносин між обома країнами.

ВИСНОВКИ

За результатами кваліфікаційної магістерської роботи отримано наступні висновки.

1. Проаналізовано різні теорії регіональної економічної інтеграції, які показують що існує багато різних способів сприяти економічному співробітництву між країнами. Для розуміння зв'язків, проблем і можливостей регіональної економічної інтеграції важливо вивчити такі теорії, як дирижизм, неокейнсіанство, структуралізм, неолібералізм і вільна торгівля. Це допомагає політикам і дослідникам приймати розумні рішення щодо розвитку інтеграції, що призводить до стійкого економічного зростання та покращення рівня життя населення в регіонах, які були інтегровані.

2. Встановлено, що економічна інтеграція сприяє збільшенню торгівлі, розширенню єдиного ринку та залученню прямих іноземних інвестицій, створюючи сприятливе середовище для економічного зростання та соціального прогресу. Ці переваги підтверджують ЄС як важливий інструмент для забезпечення спільного процвітання та стабільного розвитку всіх його членів.

3. Виявлено, що беручи до уваги складність вирішення проблем, пов'язаних із вільним рухом капіталу, торгівлею, міграцією та економічною політикою, яке свідчить про те, що існує потреба в комплексному підході до управління через наявність економічних викликів у ЄС. Подолання цих викликів і зміцнення стійкості в європейському економічному просторі можна досягти за допомогою спільних зусиль, стратегічних рішень і постійного діалогу.

4. Визначено, що після вступу до ЄС у 2004 році Литва стала свідком позитивних макроекономічних тенденцій, включаючи збільшення прямих іноземних інвестицій, економічну стабільність та доступ до структурних фондів ЄС. Запровадження євро у 2015 році ще більше посилило економічну інтеграцію, що призвело до низького рівня безробіття та стабільного зростання

ВВП. Зокрема, під час кризи COVID-19 ЄС надав значну фінансову допомогу, включаючи гранти, кредити та спільну закупівлю вакцин, що підкреслює успішну інтеграцію та стійкість Литви в європейській економічній системі.

5. Досліджено, що Литва, розташована на перехресті Євразії та Європи, вважається привабливою для інвесторів завдяки стабільному урядові, кваліфікованій робочій силі та відповідності стандартам ЄС. Литва продемонструвала стійкість і економічне відновлення після російського вторгнення в Україну та пандемії COVID-19, зокрема в аграрному та високотехнологічному секторах. Відображаючи сприятливе бізнес-середовище та стратегічну економічну політику Литви, інвестиційні можливості країни розширюються.

6. Встановлено, що вступ Литви до Європейського Союзу спричинив величезні соціальні зміни, включаючи значні втрати населення через еміграцію. Однак, незважаючи на демографічні та ринкові труднощі, країна останнім часом демонструє позитивний сальдо міграції та прагне до економічної стійкості. Адаптивність Литви до європейської спільноти демонструється швидкими темпами імміграції, зростанням кількості литовців, які повертаються, і впливом іноземних робітників на динаміку населення.

7. Наведено дані, які показують складну економічну картину Литви, яка характеризується тривалими зовнішніми шоками та низькою економічною активністю. Литва повинна вирішити проблеми складного економічного середовища, з яким вона зіткнеться в найближчі роки, використовуючи адаптивні методи та уважно спостерігаючи за глобальною економічною динамікою. Зовнішня невизначеність є характерною рисою цього середовища.

8. Розглянуто економіку Литви, в якій важливо звернути увагу на основні проблеми та пропозиції. Для забезпечення економічної стійкості Литви в умовах невизначеності необхідна активна диверсифікація, постійна оцінка ризиків, уважна балансованість і мудре політичне управління. Це пов'язано з такими факторами, як коливання курсу євро, гармонізація фіскальної політики та кібербезпека.

9. Проаналізовано, що взаємну підтримку та співпрацю визначають давні історичні зв'язки між Україною та Литвою. У той час як Литва продовжує бути важливим економічним партнером України, вони мають багато спільного в реформуванні, економічному співробітництві та культурних зв'язках. Взаємні зусилля та прагнення до подальшого розвитку демонструють динамічний і широкий характер відносин між двома країнами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний сайт Державної служби статистики України:
<https://www.ukrstat.gov.ua>
2. Мельничук, О. С. Словник іншомовних слів URL:
<http://slovopedia.org.ua>.
3. Національний Банк України URL: <https://bank.gov.ua>
4. Allianz URL:
https://www.allianz.com/en/economic_research/publications/country-risk/lithuania.html , <https://stat.link/wlv8qd>
5. Balassa B. The Theory of Economic Integration, 1962. 173 – 185 p.
6. Bruegel URL: <https://www.bruegel.org>
7. Bureau van Dijk URL: <https://www.bvdinfo.com/en-gb/>
8. Centre for European Policy Studies (CEPS) URL: <https://www.ceps.eu>
9. Embassy of Ukraine in the Republic Lithuania URL:
<https://lithuania.mfa.gov.ua/en>
10. Eurofond URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/home>
11. Eurostat, 2023 Country Report – Lithuania URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-05/LT_SWD_2023_615_en.pdf
12. Eurodiaconia URL: <https://www.eurodiaconia.org>
13. European Central Bank URL:
<https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>
14. European Citizen Action Service (ECAS) URL: <https://ecas.org>
15. European council on foreign relations URL: <https://ecfr.eu>
16. European Commission, Single market for goods URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/goods_en
17. European Commission, Horizon 2020 URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-2020_en

18. European Commission, Erasmus+ URL: https://erasmus-plus.ec.europa.eu/opportunities?pk_source=website&pk_medium=link&pk_campaign=hp&pk_content=hp-highlights-opp
19. European Commission, European Innovation Council and SMEs Executive Agency (EISMEA) URL: https://eisma.ec.europa.eu/programmes/european-innovation-ecosystems_en
20. European Commission, European Social Fund URL: <https://ec.europa.eu/esf/home.jsp>
21. European Commission, Economic and Financial Affairs URL: https://ec.europa.eu/info/departments/economic-and-financial-affairs_en
22. European Commission, Making trade policy URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/>
23. European Commission, Business, Economy, Euro URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy_en
24. European Commission, Free movement – EU nationals URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=457>
25. European Commission, Regional Policy URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/home_en
26. European Commission, Migration and Home Affairs URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-publications_en
27. European Commission, Energy URL: <https://commission.europa.eu/select-language?destination=/node/1>
28. European Institute of Innovation and Technology URL: <https://eit.europa.eu/>
29. European Movement International URL: <https://europeanmovement.eu/>
30. European Parliament URL: <https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/home.html>

31. European Policy Centre (EPC) URL: <https://epc.eu/en/>
32. European Spatial Planning Observation Network (ESPON) URL: :
<https://www.espon.eu>
33. European Structural and Investment Funds (ESIF) URL:
<https://www.circularcityfundingguide.eu/funding-types-and-their-applicability/grants-and-subsidies/european-structural-investment-funds/>
34. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (EUROPOL) URL: <https://www.europol.europa.eu>
35. European Union, Customs URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/customs_en
36. European University Institute (EUI) URL:
<https://www.eui.eu/en/academic-units/robert-schuman-centre-for-advanced-studies>
37. European Union, Schengen Area URL: https://european-union.europa.eu/topics/schengen-area_en
38. EU Neighbourhood, URL: https://european-union.europa.eu/topics/schengen-area_en
39. From TPP to USA: 7 stages of economic integration URL:
<https://elasesorfinanciero.com/wp-content/uploads/2018/07/from-tpp-to-usa-seven-stages-of-economic-integration.pdf>
40. Global Innovation Index URL:
<https://www.globalinnovationindex.org/Home>
41. International Monetary Fund URL:
<https://www.imf.org/en/Countries/ECS>
42. International Labour Organization URL:
<https://www.ilo.org/global/topics/trade-and-employment/lang--en/index.htm>
43. Migration Policy Centre URL: <https://migrationpolicycentre.eu>
44. Migration Information Centre "I Choose Lithuania" URL:
<https://www.renkuosilietuva.lt/en/>
45. Migration Policy Institute URL: <https://www.migrationpolicy.org>
46. MIGRIS, Electronic migration services URL: <https://www.migracija.lt/>

47. Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania URL: <https://zum.lrv.lt/en/>
48. Mariadoss B. J. Core Principles of International Marketing: 2.4 Regional Economic Integration, URL: <https://opentext.wsu.edu/cpim/chapter/2-4-regional-economic-integration/>
49. Moody's analytics, Average wage and salaries Lithuania URL: <https://www.economy.com/lithuania/wage-and-salaries>
50. Lithuanian Employment Service URL: <https://uzt.lt/>
51. Lietuvos Bankas URL: <https://www.lb.lt/en/>
52. LIETUVOS RESPUBLIKOS MUITINĖ URL: <https://lrmuitine.lt/web/guest/titulinis>
53. OECD, Foreign Direct Investment Statistics URL: <https://www.oecd.org/corporate/mne/statistics.htm>
54. OECD.stat, FDI financial flows URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=FDI_CTRY_IND_SUMM
55. Pitchbook, 2022 ANNUAL Global M&A Report URL: <https://pitchbook.com/news/reports/2022-annual-global-ma-report>
56. Statista Annual production value of the high-technology manufacturing industry in Lithuania URL: <https://www.statista.com/statistics/955652/production-value-high-technology-manufacturing-industry-lithuania/>
57. Statistics Lithuania, State Data Agency. <https://www.stat.gov.lt/en>
58. Taylor and Francis Online URL: <https://www.tandfonline.com/toc/rjpp20/current>
59. United Nations, World Population Prospects 2022 URL: <https://population.un.org/wpp/>
60. UNCTAD, <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023> URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
61. Visit Ukraine URL: <https://visitukraine.today/blog/539/ukraine-has-been-granted-the-eu-candidate-status>

62. World Bank, GDP URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=LT>
63. World Bank, GDP Per Capita URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=LT>
64. World Trade Organization URL:
https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/reser_e.htm
65. Żuchowska, D. Assessment of the Central and Eastern Europe economies in the years 2007 – 2010 based on the Model of the Macroeconomic Stabilization Pentagon. *Equilibrium*, 2013. P. 49-64.